

Margareta Fleşner
Ioaneta Vintileanu

CONFLICTELE SOCIALE DIN LOCALITĂȚILE TURULUNG ȘI RACȘA (JUD. SATU MARE)*

La nivelul județului Satu Mare, în perioada 1990-1994, au existat mai multe tipuri de conflicte sociale (41), cu o cauzalitate complexă, cele mai importante dintre acestea fiind: neînțelegerile ivite între grupuri de romi și ceilalți locuitori, modul de aplicare a legii funciare, conflicte interconfesionale etc.

Prin natura și consecințele produse se disting conflictele apărute între romi și ceilalți locuitori ai județului. Acestea, în toate cazurile, au fost un efect al comportamentului membrilor etniei, concretizat în forme agresive, deviante și infracționale, care au dus la apariția unor stări tensionate în rândul populației.

Ca o necesitate a înțelegerii conflictelor în toată complexitatea lor, analiza ce urmează a fi prezentată se bazează pe o documentare temeinică la fața locului, realizată pe baza discuțiilor cu autoritățile locale, cu ambele părți implicate și a probelor materiale.

Deoarece fiecare conflict prezintă particularități distincte, le vom prezenta numai pe cele din localitățile Turulung și Racșa, care s-au detașat prin amploare.

1. Evenimentele din localitatea Turulung

Comuna Turulung se află situată la circa 20 km de municipiul Satu Mare și are o populație de 4.800 locuitori, formată din 3.150 cetățeni de naționalitate maghiară, 1.270 români și 380 cetățeni aparținând etniei romilor.

Majoritatea locuitorilor se ocupă cu creșterea animalelor și cultivarea pământului, iar ceilalți, mai ales cei tineri, lucrează în municipiul Satu Mare și fac naveta.

Romii, circa 48 de familii, locuiesc în comună, în zona denumită „Cartierul Podului” unde și-au construit 41 de case, fără autorizații de construire și fără să plătească vreodată impozite la bugetul local. Marea majoritate a romilor sunt fără ocupație (numai 10% dintre ei lucrează) și se întrețin din sustrageri de produse agricole de pe câmp, cerșit și ocupații ocazionale (fac chiripici, împletituri din nuiele, culeg fructe de pădure).

* Materialul a fost redactat în octombrie 1994

1.1. Cauze ce au generat conflictul

Evenimentele ce au avut loc au fost urmare a unor tensiuni acumulate în timp, generate de comportamentul unor membri ai etniei romilor și care au culminat cu provocări directe ale acestora în diverse forme.

Divergențele au apărut în timp, din perioada în care locuitorii își desfășurau activitatea în C.A.P-uri unde romii, deși nu lucrau, trăiau din vânzarea produselor agricole sustrate de pe terenul C.A.P-ului.

Când cetățenii luau atitudine față de aceste manifestări, erau amenințați, timorarea lor favorizând perpetuarea unor astfel de îndeletniciri din partea romilor.

Mai mult decât atât, unii romi s-au dat și la activități infracționale. În afara sustragerilor de pe câmp și din gospodăriile localnicilor, au început să se manifeste violent tâlhărind persoane în vârstă, semnificativ fiind cazul lui Gyopias Nicolae care, la data de 29.12.1989, împreună cu alți romi au comis infracțiunea de tâlhărie împotriva unui bătrân din localitate. La vremea respectivă s-au luat măsuri legale împotriva acestora.

De altfel, analiza stării infracționale din comună, în perioada 1990-1994, evidențiază faptul că, din totalul de 380 de romi din comună (în care sunt incluși și numeroși copii – fiecare familie având între șase și zece copii), 27 dintre aceștia au antecedente penale, mai ales pentru comiterea de infracțiuni cu violență și furturi.

Din totalul infracțiunilor săvârșite în comună, în perioada de referință, 25% au fost comise de romi, procent semnificativ în contextul în care întreaga populație a romilor reprezintă 7,9%.

De menționat că, în aceeași perioadă, un număr de 70 romi au fost sancționați contravențional cu amendă și 17 cu închisoare.

Amenințări din partea romilor au existat și la adresa fostului primar și medicului veterinar, care au luat atitudine față de comportamentul acestora.

Conflictul deschis a fost favorizat de altercațiile ivite în noaptea precedentă incendiului, dintre tinerii aflați în discoteca comunei și grupurile de romi organizate, care pe fondul consumului de băuturi alcoolice au încercat să acosteze tinerele din discotecă. La intervenția celorlalți tineri din comună, grupurile de romi au ripostat violent, amenințându-i cu cuțitele și provocând scandal. De altfel, astfel de tensiuni între tineri și romi apăreau frecvent la întâlnirea din discotecă. A doua zi, respectiv pe 11 ianuarie 1990, ca o reacție a evenimentelor petrecute la discotecă, din dorința de răzbunare, grupuri de romi au atacat cu pietre cetățenii care sosiseră în localitate cu autobuzul din Satu Mare. În autobuz predominau femeile și copiii care, speriați, au fugit în comună și au alertat locuitorii.

Până la sosirea autobuzului, care oprește în fața braseriei din localitate, au existat altercații între consumatori și grupurile de romi ce așteptau autobuzul în scopuri provocatoare.

1.2. Desfășurarea evenimentelor

În urma celor două zile de panică creată în rândul locuitorilor de grupurile de romi, cumulată cu înlănțuirea tensiunilor anterioare, s-a declanșat o reacție colectivă de revoltă împotriva acestora, manifestată printr-o organizare spontană, în scopul curmării stării de fapt și anihilării oricărei riposte din partea romilor.

În consecință, s-au tras clopotele la biserică în semn de alarmă, s-au strâns circa 800 de persoane care împreună s-au deplasat în cartierul romilor, incendiind casele acestora. Au ars 38 de case aparținând comunității romilor din Turulung.

De remarcat este faptul că nu toate casele aparținând romilor au fost incendiate. Deși dezlănțuită, mulțimea nu a incendiat casele romilor integrați normal în viața socială a comunei, cu toate că locuințele acestora se aflau în apropierea celor incendiate. Avertizați la timp de unii cetățeni din comună, care au prevăzut consecințele acțiunii, romii au fugit, părăsindu-și locuințele.

Poliția din comună, împreună cu reprezentantul gărzilor patriotice, a încercat să tempereze mulțimea, dar fără succes. A fost anunțată poliția județeană și celelalte autorități care s-au deplasat urgent, luând măsuri menite să stopeze amplificarea incidentelor.

Incendierea a produs pagube materiale importante care ulterior au fost evaluate pe fiecare familie în parte (vezi la cap. Ilustrații, foto nr. 1-3).

În rândul romilor nu au fost victime, însă familia Varga Iosif și Veruca au reclamat dispariția în timpul incendiului a unui copil în vârstă de doi ani și jumătate. Dispariția copilului este îndoielnică, ca de altfel și existența lui, din următoarele considerente:

- familia Varga avea la vremea respectivă șase copii și persoanele investigate, inclusiv membri ai familiei, nu au putut preciza că respectivii aveau, în ianuarie 1990, un copil în vârstă de doi ani și jumătate;

- inexistența certificatului de naștere a copilului sau înregistrarea acestuia ca handicapat, mai ales că se obțineau ajutoare materiale în astfel de cazuri. (Din declarațiile soților Varga rezultă că acest copil ar fi fost handicapat);

- reclamantii au prezentat ca singură probă în susținerea dispariției copilului, materie carbonizată de mărime între 1-3 cm lungime și un bulgăre de materie carbonizată de mărimea unui ou, care a fost trimisă pentru expertizare la Institutul Medico-legal din București, concluzia acesteia fiind că materialul expertizat „nu oferă datele din care să reiasă apartenența pieselor examinate la schelet”;

- Varga Iosif și Veruca nu au reclamat imediat dispariția copilului în incendiu, ci numai după o săptămână când au aflat că vor primi ajutoare: 10.000 lei fiecare adult și 5.000 lei fiecare copil – sume importante pentru anul 1990;

- problema nefiind elucidată, face obiectul cercetărilor Poliției criminale din Satu Mare.

1.3. Măsuri luate de autoritățile locale

După incendiu, romii din Turulung s-au refugiat la rude în municipiul Satu Mare, o parte din ei au fost cazați într-un pavilion din incinta ștrandului din oraș prin intermediul autorităților locale, ajutate și de Comunitatea romilor liberi filiala Satu Mare, asigurându-li-se condiții minime de viață.

Ulterior, structura provizorie a puterii – C.P.U.N. Satu Mare – a hotărât acordarea de ajutoare bănești romilor sinistrați în scopul reclădirii caselor incendiate, din fondul „Libertatea”. În acest sens, fiecare adult a primit câte 10.000 lei iar copiii câte 5000 lei.

Prin Hotărârea nr. 42/1990 a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională Satu Mare privind soluționarea problemelor unor locuitori ai comunei Turulung, s-a constatat în primul rând dreptul romilor din localitate de a-și reclădi aceste construcții în locurile inițiale, acordarea de ajutoare familiilor păgubite și atribuirea de loturi în folosință.

În baza acestei hotărâri, Consiliul local al primăriei Turulung a strâns fonduri pentru construirea caselor incendiate. Au primit de asemenea ajutoare bănești și materiale de la organizația nonguvernamentală „Caritas” din Satu Mare, organizație care continuă să trimită ajutoare și în prezent.

Urmare a acestor ajutoare primite, în timp, romii au început să se întorcă în sat, unde și-au reconstruit casele incendiate, astfel că în prezent au fost reclădite 34 de case. Aspectul și condițiile de locuit sunt mult mai bune decât cele anterioare, aspect confirmat nu numai de autoritățile comunei, ci și de romi (vezi foto nr. 4-6). Nu au fost reclădite în totalitate cele 38 de case datorită faptului că trei familii au primit locuință în municipiul Satu Mare, iar o altă familie, Varga Iosif și Veruca, sunt plecați la muncă în Ungaria.

Verificându-se problema împrăștiării romilor, s-a stabilit că numai trei familii din toată comunitatea au solicitat terenuri. În legătură cu această problemă s-au constatat următoarele: în comuna Turulung nu s-a terminat procesul de punere în posesie și de eliberare a titlului de proprietate supra pământului a celor în drept (circa 25% din pământul aferent comunei a rămas neîmpărțit), pentru a se putea constitui fondul de rezervă, din care li s-ar putea da teren în folosință romilor, conform Legii nr. 18/1991.

Cele trei familii care au solicitat pământ aveau dreptul, prin moștenire, la obținerea lui, dar în județul Maramureș, aproape de graniță, la o distanță apreciabilă de comuna Turulung. Cu toate acestea, au refuzat să primească pământul ce le revenea de drept, solicitând pământ în Turulung, unde vor să rămână în continuare. Oricum ei au primit de la Asociația agricolă locală produse în natură, alături de ceilalți săteni.

În paralel cu aceste acțiuni, organele judiciare au luat măsuri în vederea identificării și tragerii la răspundere penală a autorilor incendiului. Deși masa celor care au acționat era compactă, greu de individualizat, totuși poliția a reușit să identifice două persoane care au instigat și au avut o contribuție esențială la declanșarea incendiului. Aceștia au fost numiții Savel

Gabor și Gorzo Pavel, împotriva cărora s-a început urmărirea penală pentru comiterea infracțiunii de distrugere în dauna avutului privat. Pe parcurs, în urma ajutoarelor primite și reclădirii caselor distruse, marea majoritate a romilor și-au retras plângerile depuse, prejudiciul fiind integral recuperat, fapt ce a determinat soluționarea legală a cauzei prin încetarea procesului penal, soluție dispusă de Procuratura județului Satu Mare. Întrucât trei romi nu și-au retras plângerea, cauza s-a disjuns iar cercetările continuă.

1.4. Probleme actuale

Trăind consecința dramatică a neintegrării lor în comunitate și a comportamentului provocator, întorși în casele nou construite cu ajutorul sătenilor, aceștia continuă să ducă același mod de viață anterior incidentelor.

Proporția celor care lucrează nu ajunge la 10%. Numărul romilor care muncesc permanent este de 6 persoane, iar al lucrătorilor romi sezonieri de 20-25 persoane. De remarcat că acești romi se bucură de aprecierea locuitorilor comunei, deoarece au avut și au o conduită comportamentală adecvată, fiind normal integrați în comunitate. Ceilalți și-au extins aria infracțională în afara comunei, determinând apariția unor stări conflictuale în alte zone. Un exemplu în acest sens este comuna Livada (comună învecinată cu Turulung), unde s-au înregistrat numeroase furturi de la pescăria din satul Adrian. În prezent, paznicul pescăriei este arestat pentru folosirea abuzivă a armamentului din dotare, împotriva unui grup de romi care sustrăgea pește. Continuă furturile de produse agricole de pe câmp, existând conflicte chiar între diverse grupuri de romi, legate tocmai de împărțirea produselor și a „ariei de acțiune”.

Toate eforturile depuse de săteni pentru construirea caselor nu i-au împiedicat pe unii romi să-și vândă locuințele și să trăiască adăpostiți pe la rude sau prieteni (cazul Farcaș Gheorghe și Gyárfás Gheorghe).

De asemenea, s-a constatat că o parte din romi, pentru obținerea unor venituri facile, vând țigla de pe acoperișul casei în speranța că vor primi din nou ajutoare, cum de altfel s-au obișnuit (vezi foto nr. 5). În același scop, romii continuă procesul de autovictimizare în fața autorităților și mai ales a vizitatorilor.

Urmărind același scop – obținerea unor avantaje materiale fără a răspunde unor obligații sociale –, romii nu respectă angajamentul luat de a-și trimite copiii la școală, decât la începutul anului școlar sau începutul trimestrului, pentru obținerea alocațiilor pentru copii.

2. Evenimentele din localitatea Racșa

Localitatea Racșa este un sat care aparține de comuna Orașul Nou, împreună cu alte șapte sate și se află la circa 40 km de municipiul Satu Mare.

Satul Racșa are 3.800 locuitori, toți români („oșeni”) a căror principală îndeletnicire este creșterea animalelor.

Prin anii 1960 s-au stabilit în localitate câteva familii de romi, care inițial au locuit în vecinătatea sătenilor. În timp, mărindu-se numărul acestora și condițiile de locuit devenind improprii, obștea satului a hotărât, în decursul anului 1976, să le acorde un lot din pășunea satului pentru ca aceștia să-și construiască locuințe. Terenul disponibil ce le-a fost cedat se află la aproximativ 1 km de vatra satului unde românii și-au construit 9 case în care locuiau, la începutul anului 1994, număr de 47 de romi. Acești romi își asigurau mijloacele de trai din ceea ce primeau din bunăvoința sătenilor, din sustragerile de produse agricole de pe câmp sau din gospodăriile oamenilor și din cerșit.

Sătenii au manifestat o atitudine tolerantă față de romi, considerând pagubele produse de aceștia ca fiind lipsite de importanță pentru a le sesiza poliției, iar timpul afectat rezolvării cauzelor reclamate ar fi fost în detrimentul activităților curente. De altfel, de cele mai multe ori, valoarea pagubelor era echivalentă cu donațiile făcute. Un alt motiv al nesesizării autorităților despre prejudiciile suferite era și teama ca românii să nu se răzbune în urma reclamației (teamă existentă mai ales la persoanele în vârstă).

Pentru infracțiunile cu un pericol social mare, autoritățile s-au sesizat, luându-se măsuri legale împotriva romilor, astfel că din totalul de 47 romi (în care sunt incluși și copiii), cinci au antecedente penale, în general pentru vătămări corporale și sustrageri.

2.1. Cauzele care au generat conflictul

La data de 27 mai 1994, doi romi din satul Racșa – Varga Marin Adrian și Mezei Marin – l-au asasinat în scop de jaf pe ciobanul Crăciun Toma, în vârstă de 69 ani, căruia i-au sustras în urma omorului 66 de oi. Măsurile operative întreprinse de poliție au dus la identificarea și prinderea autorilor.

Satul Racșa este o comunitate distinctă printre celelalte așezări de oșeni, caracterizată printr-o coeziune puternică a membrilor săi, solidaritate manifestată și în alte ocazii, când unii din membrii ei au fost victimele unor violențe exercitate de indivizi din afara comunității.

În acest context, crima comisă a produs consternarea întregului sat, mai ales că victima era o persoană în vârstă, lipsită de apărare și care se bucura de prestigiu. În general, ciobanii satului sunt protejați de întreaga obște, având în grijă o parte însemnată a avutului acesteia, iar prin specificul activității, trăiesc mai mult izolați. În acest mod, se explică natura deosebită a stimulului care a transformat comunitatea pașnică și tolerantă din Racșa într-o mulțime dezlănțuită, incapabilă de a mai discerne elementele obiective de încălcarea lor subiectivă.

Deși stârniți de fapta abominabilă comisă, reacțiile n-au apărut imediat, acestea izbucnind tocmai după trei zile, când au intervenit factorii declanșatori.

În preziua declanșării conflictului, sâmbătă, 28 mai 1994, în localitate, sătenii au participat la o nuntă, unde au fost amplu comentate evenimentele. A doua zi dimineață, la biserica satului, cu ocazia slujbei, discuțiile pe aceeași temă au continuat, fiind alimentate și de referirile la eveniment, făcute de preotul satului în timpul slujbei. În aceeași zi, au avut loc și alte evenimente incitante: reconstituirea crimei și înmormântarea decedatului.

La reconstituirea organizată de parchetul și poliția locală au participat un număr mare de săteni. Pentru atmosfera deosebit de tensionată, momentul reconstituirii a fost total neinspirat. Autoritățile locale canalizate numai pe soluționarea cauzei privind omorul au ignorat posibilele reacții ale mulțimii, care a asistat la reconstituire, neluând în calcul că, prin derularea filmului crimei, tensiunile acumulate puteau atinge punctul culminant, declanșând o reacție colectivă violentă.

2.2. Desfășurarea evenimentelor

Urmare a deciziei luate, s-au tras clopotele bisericii, în semn de incendiu, toată mulțimea adunată s-a îndreptat spre cartierul romilor denumit „Luști”, având în frunte rudele victimei, cărora li s-au alăturat imediat persoane cu un comportament violent, printre care două cu antecedente penale. Deplasarea s-a făcut cu autovehiculele sătenilor, transportând canistre cu benzină în scopul incendierii caselor de romi. Au fost incendiate astfel nouă case aparținând romilor (foto nr. 7, 8).

Din rândul mulțimii revoltate, s-a detașat un grup format din 38 de persoane care au depășit intențiile inițiale ale sătenilor și s-au dedat la distrugeri și sustrageri de bunuri aparținând romilor, cu precădere ale lui Varga, așa-zisul „bulibașă”, despre care se cunoștea în sat că a acumulat avere în urma unor afaceri făcute în Austria și Ungaria.

Autoritățile locale au fost ferme, identificând operativ persoanele implicate direct în evenimente, împotriva unora luându-se măsura arestării preventive, restul fiind cercetați în stare de libertate pentru săvârșirea infracțiunilor de instigare la comiterea de infracțiuni, distrugere în dauna avutului privat și furt calificat avut privat. În prezent, dosarul penal al cauzei privind evenimentele din satul Racșa, se află pe rolul instanței Judecătorei locale Satu Mare.

S-a făcut o evaluare a pagubelor create în urma incendiului, acesta fiind de 10 milioane lei, prejudiciul creat prin incendiu și de 11 milioane lei – prin sustrageri; prejudiciul a fost individualizat pe fiecare familie.

2.3. Măsurile luate de autoritățile locale

Imediat după declanșarea incendiului, organele de poliție fiind sesizate, s-au deplasat la fața locului, luând măsuri de preîntâmpinare a amplificării evenimentelor. Au constatat că nu există victime și împreună cu primăria locală au luat măsuri de adăpostire a romilor sinistrați. Aceștia au fost cazați

inițial în incinta primăriei din comuna Orașul Nou, de care aparține satul Racșa. Ulterior, romii s-au cazat la rude, în municipiul Satu Mare, în cartierul „Veseliei”.

Autoritățile județene, împreună cu organizația neguvernamentală „Caritas” filiala Satu Mare, au luat măsuri de ajutorare a romilor prin constituirea unor fonduri bănești ce au fost folosite pentru procurarea de materiale necesare reclădirii caselor incendiate. De asemenea, la nivelul obști sătești din Racșa, s-au strâns fonduri ce urmează a fi folosite în același scop.

De menționat că, în cadrul procesului penal declanșat împotriva persoanelor care s-au făcut vinovate de comiterea de infracțiuni, s-au stabilit și răspunderi civile.

Din luna iulie 1994 a început reconstrucția caselor incendiate, sătenii din Racșa asumându-și obligația de a reface în întregime casele acestora, o parte din ele sunt deja terminate (vezi foto nr. 9, 10).

Până în luna septembrie 1994, în satul Racșa se întorseseră 12 romi care asistau la reconstrucția propriilor case, restul a rămas în continuare în municipiul Satu Mare.

3. Concluzii finale

Analiza cauzelor și modalităților de desfășurare a evenimentelor conduce la concluzia că, în cele două localități, conflictele nu au fost de natură etnică. Au fost conflicte între două categorii de grupuri sociale cu concepții și manifestări comportamentale diferite, care în anumite condiții s-au transformat în reacții colective violente. Edificator în acest sens este cazul unei categorii distincte de romi – seminomazi, stabiliți din anul 1960, în comuna Turulung ale căror preocupări nu au lezat interesele sătenilor. Aceștia nu au fost afectați în nici un fel în timpul evenimentelor din anul 1990.

Mai mult decât atât, în Turulung trăiesc și romi integrați în comună (este vorba de patru familii), ale căror case nu au fost incendiate, aceștia bucurându-se de aprecierea sătenilor pentru modul cum s-au integrat – toți aceștia au ocupații permanente (mineri, tăietori de lemne etc.).

Deși a urmărit aplicarea unor pedepse exemplare, menite a-i determina pe romi să renunțe la vechile obiceiuri, totuși mulțimea nu a avut drept scop suprimarea acestora, dovadă că, în ambele cazuri (Turulung, Racșa), romii au fost avertizați de către unii săteni asupra pericolului ce îi amenința, influențându-i să-și părăsească locuințele pentru a evita producerea de victime omenești.

Comunitatea romilor nu a intrat în conflict cu categorii sociale aparținând unei anume naționalități, astfel, în Turulung, populația majoritară implicată în conflict este de naționalitate maghiară, iar în satul Racșa locuiesc numai români; se poate concluziona că au fost conflicte intracomunitare, între categorii sociale cu mod de viață deferit.

Conflictele între romi și celelalte categorii sociale nu au apărut instantaneu, ci au fost rezultatul unui cumul tensional, generat în majoritatea cazurilor de comportamentul specific unei anumite categorii a acestora (sustrageri, agresiuni, amenințări etc.), comportament socialmente respins mai ales de acele comunități în care coeziunea se bazează pe respectarea normelor și valorilor fundamentale specifice unor comunități tradiționale.

Susținerea materială și morală a comunităților de romi, afectate de evenimentele prezentate, este necesară, dar ajutoarele periodice nu fac decât să accentueze victimizarea romilor și în ultima instanță marginalizarea lor socială, favorizând imposibilitatea integrării firești în viața socială.

În ceea ce îi privește, protecția socială poate conduce la o supraprotecție care îi va încuraja în adoptarea aceluiași mod de viață ce îi defavorizează și poate determina apariția altor tensiuni sociale.

Dacă luarea măsurilor legale împotriva celor care au participat direct la evenimente reprezintă o necesitate generată de respectul față de lege, a atenuării conflictelor și neperpetuării lor, în aceeași măsură prezintă o importanță deosebită înțelegerea de către reprezentanții romilor și de către cei care, într-un fel sau altul, se ocupă de protecția lor, că detensionarea unor astfel de conflicte se produce în condițiile în care romii vor fi ajutați constructiv să-și schimbe treptat stilul și modul de viață, în general, comportamentul, în scopul integrării lor sociale.

Margareta Fleşner
Ioaneta Vintileanu

CONFLICTELE SOCIALE DIN JUDEŢUL GIURGIU ŞI IMPLICAREA FORŢELOR DE POLIŢIE*

În contextul general al conflictelor sociale care au avut loc în România în perioada 1990-1994, evenimentele din judeţul Giurgiu se detaşază atât prin modul lor de desfăşurare şi extindere de la o comunitate la alta, cât şi prin dificultăţile pe care le-au surmontat forţele de ordine implicate în aplanarea acestor conflicte.

Deşi în localităţile unde au avut loc acte de violenţă colectivă (Bolintin Deal, Ogrezeni, Bolintin Vale şi Găiseni) locuiau mai multe categorii de romi (zidari, spoitori, lăutari, rudari, ursari), aceste acţiuni au fost îndreptate numai împotriva romilor ursari, fiind determinate în primul rând de comportamentul antisocial al acestora.

1. Evenimentele din localitatea Bolintin Deal

Localitatea Bolintin Deal, situată la 25 km de Bucureşti, are o populaţie de circa 6.200 locuitori, dintre care 1200 sunt romi ce aparţin mai multor categorii: zidarii – 1000 persoane, lăutarii – 60 şi ursarii – 150.

Membrii comunităţii din Bolintin Deal sunt meseriaşi (zidari, zugravi etc.), o mare parte dintre ei au lucrat pe şantiere de construcţii în străinătate, fapt ce le-a creat posibilitatea acumulării unor bunuri materiale şi a unui nivel de aspiraţii comune, bazat pe norme şi valori care trebuiau respectate de toţi membrii comunităţii, ceea ce a determinat tendinţa spre o coeziune profesională şi socială.

Treptat, s-au alăturat acestor aspiraţii şi majoritatea romilor care au respectat imperativele valorice ale comunităţii, integrându-se armonios în viaţa socială. Aceştia sunt reprezentaţi de două categorii: romii zidari, proveniţi dintre „ţigani de vatră”, şi muzicanţii (lăutari), care se bucurau de aprecierea cetăţenilor, participând la evenimentele deosebite în viaţa comunei (nunţi, botezuri etc.).

O notă aparte în comunitate au constituit-o din totdeauna romii ursari stabiliţi în zonă în anul 1950, care nu au nici o profesie. Aceştia au primit

* Materialul a fost redactat în noiembrie 1994

loturi în folosință, dar nu s-au ocupat niciodată de cultivarea pământului. Inițial se îndeletniceau cu furtul de cai și de produse agricole, sustrăgând cu predilecție înainte de anul 1989 produse de la C.A.P.-ul din localitate și fermele de stat. Desființându-se aceste structuri, ursarii au început să sustragă bunuri și produse din gospodăriile cetățenilor, de cele mai multe ori fiind realizate în grup și cu violență. Cei care dețineau căruțe, mergeau cu toată familia pe terenurile agricole de unde sustrăgeau, iar dacă erau prinși, așezau în fața căruței copiii și femeile care se manifestau violent, pentru a intimida pe păgubași. Aceștia adoptaseră un mod de operare specific: anunțau că părăsesc comuna, pentru ca oamenii să-și diminueze vigilența, iar după o scurtă perioadă de timp se întorceau cu căruțele și sustrăgeau produse în cantități mari. Au fost cazuri când au furat tot ceea ce au găsit pe câmp, ceea ce i-a determinat pe locuitori să-i compare cu „grupurile de lăcuste”.

După anul 1989, o parte din romii ursari au început să facă deplasări în străinătate (Austria, Germania), de unde aduceau bunuri pe care le valorificau prin mijloace ilicite. În scurt timp, au acumulat bunuri și valori, fapt ce a determinat manifestarea unui comportament agresiv, sfidător față de restul populației din comună, inclusiv față de celelalte categorii de romi.

Au declanșat numeroase conflicte mai ales cu tinerii comunei, față de care se manifestau agresiv: le sustrăgeau prin forță banii și bunurile avute asupra lor, iar la discoteca din localitate au existat mai multe tentative de viol, care nu au fost reclamate de victime de teama amenințărilor exercitate de ursari.

În general, aceștia se manifestau ca niște „stăpâni” ai comunei, sfidând orice normă de conviețuire socială. Chiar și la încercarea preotului comunei de a-i determina să-și schimbe comportamentul, aceștia l-au amenințat și au exercitat violențe asupra lui.

De altfel, însăși statistica infracțională a comunei este relevantă pentru perioada respectivă: din 27 de dosare penale, în 18 cazuri au fost implicați ursarii.

Seria conflictelor provocate de ursari, extinse și în afara localității Bolintin Deal (Mihai Vodă și Berceni), a culminat cu asasinarea unui student de către un rom ursar, în noaptea de înviere (6 aprilie 1991), pe motivul că tânărul student a refuzat să-l transporte cu autoturismul propriu pe asasin.

Desfășurarea evenimentelor

Omorul a avut loc în fața locuinței victimei, situată în centrul comunei, ceea ce a creat posibilitatea aflării incidentului în termen scurt de către majoritatea localnicilor. Poliția, sesizată, a intervenit prompt și l-a reținut pe autor în aceeași seară. Alertați de crima produsă, cetățenii comunei, mai ales cei tineri, încă din seara respectivă s-au strâns în fața sediului poliției (circa 200 persoane), manifestându-și indignarea atât față de autorul omorului, cât și față de toate manifestările comportamentale pe care le-au avut ursarii în comună. A doua zi, fiind sărbătoarea Paștelui, s-a creat posibilitatea întâl-

nirii cetățenilor comunei în grupuri mari, care incitați de evenimentele serii precedente și pe fondul nemulțumirilor acumulate în timp, determinate de comportamentul antisocial al romilor rudari, au decis să le aplice o pedeapsă colectivă – prin incendierea locuințelor. De remarcat că dintre acești localnici făceau parte și persoane aparținând celorlalte categorii de romi din comună (mai ales zidari), care fuseseră și ei victime ale agresivității ursarilor. Nu este de neglijat și aspectul că, fiind ziua de Paște, localnicii au început să se strângă în grupuri în jurul prânzului, după ce se presupune că au consumat băuturi alcoolice cu ocazia acestei sărbători.

În comună existau 26 de case aparținând romilor ursari, care se aflau dispersate printre casele celorlalți locuitori. Duminică, 7 aprilie 1991, Sărbătoarea Paștelui, un număr mare de cetățeni din comună (peste 1.000) au decis să incendieze casele romilor ursari, începând cu locuința criminalului. Participanții s-au dispersat în grupuri și au dat foc la casele ursarilor aproape simultan, ceea ce a îngreunat în mod considerabil intervenția forțelor de ordine, care în momentul declanșării erau numeric nesemnificative. Până la apariția forțelor de ordine suplimentare au fost incendiate deja 22 de case iar patru devastate. Pentru aplanarea conflictului au intervenit forțe ale poliției, trupe de jandarmi și pompieri care, prin măsurile luate, au împiedicat amplificarea acțiunilor violente.

Nu se poate trece însă cu vederea că poliția locală cunoștea situația explozivă din seara comiterii omorului, deci intervalul de timp din momentul reținerii făptuitorului și până la declanșarea incendiilor ar fi permis luarea unor măsuri de către poliție și celelalte autorități locale de prevenire a violențelor, mai ales că în perioada respectivă au avut loc astfel de conflicte deschise între unii romi și populația majoritară din alte localități care s-au soldat cu incendierea unor case de-ale romilor; aceste evenimente fiind intens mediatizate.

Pe de altă parte este de apreciat că forțele de ordine, având deja experiența mulțimii revoltate și dezlănțuite la două zile după incendiere, când a avut loc înmormântarea victimei, au luat măsuri suplimentare de prevenire a altor evenimente, mai ales că tensiunile nu erau dezamorsate.

Ursarii ale căror locuințe au fost incendiate s-au adăpostit la rude în București și Giurgiu, cei mai mulți dintre ei au revenit pentru a-și vinde terenurile pe care le dețineau.

O parte din ei au revenit în comună, după o lună, pe data de 7 mai 1991, cu scopul de a se restabili în localitate dar nu au fost primiți de locuitori.

Locul unde s-au purtat discuțiile între părțile implicate a fost protejat de forțele de ordine în scop preventiv. Cetățenii, ca replică la insistențele ursarilor de a se reîntoarce, au incendiat și celelalte patru case care inițial fuseseră numai devastate.

Autoritățile locale au încercat să-i determine pe localnici să accepte revenirea ursarilor în comună, dar aceștia și-au manifestat opțiunea în scris, fiind categorici în refuzul lor de a-i primi pe ursari.

Toți romii ursari din comună și-au vândut terenurile pe care le dețineau și s-au stabilit în alte localități (București, Letea Nouă și Mihăilești), cu excepția unei singure familii (care avea comportamentul cel mai violent) și care insistă să se reîntoarcă, recurgând la toate mijloacele inclusiv cele violente.

În comuna Bolintin Deal incendierile nu s-au soldat cu victime. Poliția a întreprins cercetări pentru identificarea instigatorilor și participanților activi la incendieri, dar acestea sunt îngreunate de refuzul de cooperare al locuitorilor cu poliția în legătură cu aceste aspecte.

Deși au fost audiate peste 200 de persoane din comună, nu s-au putut identifica autorii și proba activitatea lor infracțională.

2. Evenimentele din localitatea Ogrezeni

Localitatea Ogrezeni se află situată la circa 10 km de orașul Bolintin Vale și are o populație de aproximativ 6.000 locuitori în marea majoritate români. Locuitorii comunei se ocupă cu agricultura iar o parte din ei lucrează în domeniul construcțiilor. Alături de aceștia, în comună s-au stabilit și romii ursari, 14 familii, respectiv 114, persoane care aveau locuințe dispersate printre cele ale celorlalți localnici.

Deși comparativ cu restul populației romii se aflau în număr mic, circa 5%, ei dețineau ponderea în starea infracțională la nivelul comunei, dominând sustragerile și infracțiunile comise cu violență. Paralel cu acest aspect, romii, mai ales după 1989, efectuând deplasări repetate în străinătate, au acumulat bunuri și valori sfidându-i pe ceilalți locuitori prin atitudini insolente și agresivități de limbaj, manifestate mai ales în public.

În seara zilei de 16 mai 1991, la bufetul din comună, unde se aflau mai mulți consumatori, inclusiv persoane aparținând etniei romilor, din rândul cărora un individ a avut o atitudine provocatoare față de ceilalți consumatori. La intervențiile persoanelor ce se aflau de față, iritate de comportamentul celui în cauză, acesta a înjunghiat un consumator din local și a fugit. Persoanele care se aflau în bufet (aproximativ 30 de bărbați) s-au organizat ad-hoc în căutarea autorului. Pe parcurs, acestora li s-au alăturat și alte persoane din localitate, mai ales tineri, care au fost informați de ceea ce s-a întâmplat.

Revolta localnicilor îndreptată împotriva individului aparținând romilor ursari s-a extins pe parcurs asupra tuturor romilor ursari din comună, alimentată fiind de nemulțumirile cetățenilor, generate de comportamentul acestei categorii de romi.

Romii avertizați și-au părăsit locuințele, o parte din ei fiind protejați la sediul poliției și transportați apoi în afara localității de către polițiști.

Alertate, forțele de ordine au intervenit prompt în jurul orelor 22:00, dar casele erau deja devastate, însă nu incendiate. Acestea au reușit, în interval de o oră, să disperseze mulțimea adunată deja pe strada principală a comunei.

A doua zi, pe 17 iunie seara, localnicii i-au așteptat pe ceilalți locuitori care făceau naveta, incitându-i și pe aceștia să participe la incendierea locuințelor, mizând pe faptul că acțiunea lor va avea alt efect, întrucât sunt mai numeroși decât în seara precedentă. Ca urmare, s-au strâns în centrul comunei într-un număr mult mai mare (aproximativ 1.500 persoane), participând și cetățeni din Bolintin Vale și din alte localități vecine. Mulțimea dezlănțuită a blocat accesul forțelor de ordine și al pompierilor în zona incendiată, tăind furtunile de apă și cauciucurile autovehiculelor.

Astfel, forțele de ordine au rămas izolate în centrul comunei, neputând înainta din cauza masei de oameni care în acel moment și-a îndreptat acțiunile violente împotriva lor. Asupra acestora s-a aruncat cu pietre și alte obiecte contondente, reproșându-li-se că îi protejează nejustificat pe romi. Forțele de ordine nu au reușit să tempereze mulțimea dezlănțuită, din următoarele motive:

- Dispersarea lor, determinată de apariția unor violențe spontane în localitatea Bolintin Vale, unde locuitorii au incendiat în același timp casele romilor ursari. În aceste condiții, numărul forțelor de ordine era redus, față de necesarul unei intervenții eficiente.

- Neimplicarea autorităților locale alături de forțele de ordine în aplanarea conflictului, mai ales a reprezentanților primăriei care s-au izolat în clădirea acesteia, fiindu-le teamă de reacția populației comunei, care le-ar fi imputat că îi protejează pe romii ursari.

- Neintervenția persoanelor cu autoritate morală în comună (preot, profesori, medic etc.). Încercarea de mediere a conflictului din partea unor astfel de persoane ar fi fost mai convingătoare decât intervenția în forță a organelor de ordine, care în acele momente declanșează noi reacții violente, așa cum s-a și întâmplat în acest caz.

Deci, folosindu-se de împrejurarea în care forțele de ordine erau izolate și insuficiente numeric, masa de persoane adunată s-a dispersat în grupuri mari și favorizați de întuneric au incendiat case ale romilor ursari. Astfel, au fost incendiate 14 case ale romilor ursari, din totalul de 15 existente. După incendierea acestora, o parte a locuitorilor comunei s-a retras la locuințele lor, iar o parte s-a alăturat acțiunilor violente din localitatea vecină – Bolintin Vale –, unde se declanșase deja incendierea caselor aparținând romilor ursari.

3. Evenimentele din Bolintin Vale

Particularitatea incidentelor din Bolintin Vale este aceea că ele nu au avut un element declanșator ca în alte localități (omor, vătămări corporale etc.), ci au izbucnit prin imitarea actelor de justiție colectivă din zonele vecine și manifestarea solidarității cetățenilor din această localitate, împotriva romilor ursari care au creat și aici numeroase adversități.

În seara zilei de 17 iunie 1991, când violențele din comuna Ogrezeni erau în plină desfășurare, locuitorii din Bolintin Vale, având cunoștință de ceea ce se întâmplă în comuna vecină, au alarmat întreaga comunitate, trăgând clopotele bisericii, astfel că s-au adunat circa 5.000 de persoane decise să-i pedepsească pe romii ursari din localitate, dintre ei făcând parte și romi spoitori, care au avut numeroase conflicte cu romii ursari.

Atitudinea ostilă față de romii ursari din comunitate era determinată de comportamentul agresiv și provocator al acestora, manifestat în timp de aceștia (asasinarea unui paznic al liceului din localitate, agresarea forțelor de ordine, sustrageri din gospodăriile sătenilor, tâlhării etc.).

Alertate, forțele de ordine au intervenit mai ferm, având o reacția mai adecvată la situația concretă existentă, urmărind:

- Menținerea ordinii de drept și protejarea tuturor cetățenilor. Comparativ cu modul de a acționa în celelalte localități, strategia aplanării a fost graduală.

- În primul rând s-a încercat detensionarea atmosferei prin dialog cu cetățenii comunei, care nu a reușit totuși să tempereze spiritele.

Au existat tentative din partea forțelor de poliție de a realiza o acțiune concertată cu autoritățile locale în scopul aplanării conflictului, dar acestea din urmă au refuzat să se implice în discuții cu oamenii din mulțime.

Concomitent, organele de poliție s-au dispersat în localitate, formând cordoane de pază în jurul caselor unde locuiau romii ursari, împiedicând grupurile de indivizi să incendieze casele, acțiune care a creat o atitudine ostilă a mulțimii față de acestea. Această adversitate s-a amplificat mai ales când forțele de poliție au protejat casa bulibașei ursarilor din localitate împotriva incendierii, cunoscându-se că acesta comisese anterior un omor asupra unui localnic – rom spoitor.

Casa bulibașei a fost protejată nu pentru că aparținea unei anumite persoane, de altfel în momentul respectiv polițiștii nici nu cunoșteau cine este proprietarul, ci datorită faptului că se afla prima în calea mulțimii violente, care trebuia oprită de la început în intențiile ei devastatoare.

Faptul că a fost împiedicată în realizarea scopului – incendierea caselor – a determinat apariția unor reacții violente din partea mulțimii, împotriva poliției.

Aceștia i se aduceau acuze că-i apără pe „criminali”, „hoți” și „tâlhari”, fiind atacată cu pietre și alte obiecte contondente, creându-se un conflict violent între poliție și mulțimea de oameni dezlănțuită.

Fiind împiedicată să incendieze casele, o parte a mulțimii s-a împrăștiat, iar restul, în jurul orei 21:00, s-a strâns în fața postului de poliție în care aruncau cu pietre și sticle incendiare, acuzând polițiștii că au pactizat cu romii rudari și că au fost mituiți de aceștia.

Dar și de data aceasta s-a acționat calm și cu responsabilitate, utilizându-se dialogul și celelalte mijloace legale avute la dispoziție, astfel că, treptat, s-a reușit detensionarea atmosferei.

Pentru noul context social românesc, postura în care se aflau forțele de poliție era inedită. Polițiștii, pe de o parte, trebuiau să mențină ordinea de drept, să acționeze în limitele stabilite de lege, dar în același timp să protejeze viața cetățenilor implicați în conflict, indiferent căror categorii aparțineau (romi sau restul populației).

Orientarea violenței către poliție a fost alimentată și de culpabilizarea ei ca instituție în perioada respectivă, fapt ce a creat dificultăți și mai mari acțiunilor ei. Datorită implicării ferme a forțelor de ordine, au fost incendiate numai două case aparținând romilor ursari și 9 au fost devastate. Dar atmosfera nu se calmase în localitate, mai ales că nu fusese incendiată casa bulibașei, care reprezenta în comunitate un „simbol” al sfidării lor de către ursari.

Ca urmare, autoritățile locale județene și centrale au inițiat o întâlnire cu liderii cetățenilor din localitate, în scopul medierii conflictului, acceptându-se „compromisul” demolării casei bulibașei.

Acest lucru trebuie privit în contextul atmosferei locale și generale din aceea perioadă și înțeles ca element fundamental de detensionare a situației conflictuale existente, nu ca o slăbiciune din partea autorităților.

4. Evenimentele din localitatea Găiseni

Conflictul din comuna Găiseni s-a declanșat în ziua de 6 iunie 1991, după ce un grup de romi rudari a acostat un cetățean din comună și l-a lovit grav, provocându-i leziuni corporale.

Este de menționat faptul că acest cetățean în vârstă de 32 de ani a mai fost lovit de un grup de romi în 1989, loviturile primite determinând pensionarea lui medicală.

Comunitatea de romi din Găiseni, reprezentând 10% din populația comunei, locuiește în satul Cărpenișu. Este o comunitate oarecum izolată de restul comunei, trăind într-o zonă aflată în apropierea pădurii din localitate.

În perioada de referință, romii atacau în grupuri persoane care treceau prin zonă, tâlhăreau mașini, în general aveau un comportament agresiv.

Deși este surprinzător pentru o comunitate de romi rudari un astfel de comportament, deoarece spre deosebire de alte categorii – ursari, căldărari, șătrari seminomazi –, rudarii sunt în general pașnici, chiar și atunci când consumă alcool.

Atât din discuțiile cu cetățenii comunei, cât și cu membrii comunității romilor, a rezultat faptul că în ultimii 10 ani comportamentul lor a fost influențat de două familii de țigani venite din altă zonă (se presupune a fi ursari), care i-au „educat” mai ales pe tinerii rudari. Aceștia se organizau în grupuri și îi atacau pe cetățenii din comună.

Revolta cetățenilor se explică și prin aceea că romii rudari care l-au lovit pe cetățeanul român nu sunt arestați nici în prezent, sustrăgându-se urmării penale.

După ce s-a răspândit vestea că romii au atacat un localnic, s-au strâns în grupuri și în jurul orei 21:00 s-au îndreptat spre cartierul romilor unde au incendiat 2 case (aparținând agresorilor). De asemenea, au fost deteriorate 7 case care aparțineau unor cetățeni romi despre care existau informații că sustrăgeau bunuri din gospodăria.

Intervenția forțelor de ordine a fost promptă și susținută de liderii locali, care au avut o atitudine exemplară, încercând să-i liniștească pe cetățenii care deja porniseră spre cartierul romilor și lămurindu-i pe alții să nu se deplaseze în această zonă.

De altfel, această poziție conciliantă a autorităților locale se poate constata și în prezent. Acestea au susținut întoarcerea romilor în comună (eveniment ce a avut loc la 2 luni după incendiere) și i-au sprijinit pe romi să-și refacă locuințele.

Remarcabil este modul în care polițiștii, având experiența celorlalte conflicte din județul Giurgiu, au organizat ferm intervenția pentru a nu lua amploare conflictul și ulterior au fost luate măsuri pentru asigurarea pazei comunei timp de 1 săptămână. De asemenea, poliția a luat măsuri de identificare a instigatorilor și participanților activi la incendiere cărora li s-a probat această activitate infracțională, începându-se urmărirea penală a 25 de persoane.

Concluzii

Conflictele sociale care au avut loc în România în care au fost implicate anumite categorii de cetățeni aparținând etniei romilor, raportate la contextul socio-politic în care s-au desfășurat, pot fi împărțite în două etape: 1990-1992, 1993-1994.

Conflictele din județul Giurgiu, ce aparțin primei etape, s-au desfășurat în contextul general de provizorat socio-politic, al procesului de înlăturare a vechilor structuri și mentalități. Această criză a fost resimțită mai ales în domeniul ordinii publice, care alături de nesoluționarea corespunzătoare a unor tensiuni acumulate, au creat precedente ce au dus la creșterea numărului manifestărilor revendicate, de justiție personală sau colectivă.

Deși nu se consumase culpabilizarea personală, dar mai ales cea instituțională a forțelor de poliție, acestea s-au implicat cu responsabilitate în aplanarea violențelor de grup, urmărind restabilirea ordinii publice și protejarea tuturor cetățenilor. Executarea acestor obiective au declanșat atitudini ostile din partea grupurilor violente care nu înțelegeau că poliția este obligată să apere toți cetățenii și că sancționarea membrilor vinovați ai unei comunități nu se face în mod arbitrar.

Neimplicarea în conflictele din județul Giurgiu a autorităților locale în realizarea unui dialog cu cetățenii hotărâți „să-și facă singuri dreptate” a făcut ca poliția să rămână singura instituție obligată să reacționeze la vio-

lențe, ceea ce în percepția mulțimii a apărut ca un simbol al represiunii în contextul în care imaginea acesteia fusese deja deteriorată, iar atribuțiile ei greșit înțelese.

Abordarea cauzală a acestor conflicte, respinge categoric ideea de rasism, ca determinantă a acestora, așa cum uneori tendențios s-a încercat să se acrediteze. Violențele nu au fost îndreptate împotriva unor persoane pentru că acestea aparțin etniei romilor, ci ele au reprezentat reacția locuitorilor la comportamentul unor indivizi aparținând etniei romilor. Mai mult decât atât, din grupurile de cetățeni revoltați care au participat la incendieri au făcut parte și etnici romi (spoitori, lăutari, zidari), de regulă persoane integrate în viața socială și care au suportat la fel ca toți ceilalți membrii ai comunității consecințele unui comportament antisocial.

ASPECTE PRIVIND EVOLUȚIA SITUAȚIEI DREPTURILOR OMULUI ÎN ROMÂNIA ȘI ACTIVITATEA APADOR-CH

Raport 1994

MINORITĂȚILE ÎN ROMÂNIA

[...]

Violențe împotriva romilor

În anul 1994, APADOR-CH a continuat să monitorizeze situația acelor cazuri în care segmente ale comunității romilor au fost victime ale agresiunii localnicilor. În urma unei analize atente, APADOR-CH a ajuns la concluzia, comunicată tuturor autorităților, că aceste conflicte au avut și continuă să aibă, alături de un caracter social, și unul interetnic. Din cazurile investigate și prezentate în continuare, rezultă că modalitatea producerii lor a fost peste tot aceeași: în anumite localități a existat o stare de tensiune între comunitățile de români și/sau maghiari, pe de o parte, și de romi, pe de alta parte; determinată de comportamentul antisocial și chiar infracțional al unor romi, starea aceasta s-a agravat ca urmare a nepedepsirii vinovaților. În atare situații, grupuri mari de localnici au decis să aplice propria lor justiție, incendiind casele romilor, alungându-i din sate, și, uneori, chiar omorând sau rănind mai multe persoane.

Evident, această reacție, în primele cazuri când a avut loc, a avut un caracter social. Ceea ce s-a petrecut ulterior a determinat schimbarea acestuia: în loc să acționeze cu maximum de operativitate pentru descoperirea și pedepsirea celor vinovați – statul de drept presupunând nu numai respectarea legii de către toți, ci și aplicarea ei fără discriminare –, autoritățile au tergiversat cercetările, atunci când le-au declanșat, până când cazurile au ieșit din atenția opiniei publice. S-a creat astfel convingerea că în acele situații în care victimele sunt romi, agresorii români sau maghiari rămân nepedepsiți. Unele din aceste cazuri au fost intens mediatizate: s-a insistat mult, în special prin Televiziunea națională, asupra caracterului social al acestor violențe, de multe ori prezentarea fiind făcută astfel încât să justifice acțiunea sătenilor. În același timp, s-a evitat permanent orice referire la consecințele legale ale comiterii unor asemenea fapte. Aceasta a dat curaj locuitorilor din alte sate să aplice aceeași metodă și să procedeze la „pedepsirea” sătenilor lor romi.

Bilanțul celor peste 30 de cazuri de violențe comise împotriva romilor este incredibil: de partea victimelor sute de case incendiate, din care doar

câteva reconstruite, mulți romi alungați din sate (inclusiv copii, bătrâni, femei), câțiva omorâți; de partea agresorilor nimeni arestat, și numai câțiva condamnați pentru delictе minore. Tradus în termeni juridici aceasta înseamnă **impunitate**. Așa se și explică faptul că la Hădăreni, o asemenea opinie a fost exprimată chiar în timpul unui miting de către un lider politic local. Și tot astfel a fost posibil ca în cazul „Piața Rahova” Parchetul militar să considere **legitimă apărare** acțiunea de „pedepsire” întreprinsă de un grup de militari împotriva unor romi. În fapt, **cu două zile înainte de această acțiune**, un militar avusese un conflict individual cu un rom. Colegii săi, veniți de la propria unitate, în uniforme și cu bastoane, au procedat la devastarea pieței, distrugerea mărfurilor și lovirea mai multor persoane.

Prin neadministrarea justiției și neprotejarea victimelor, **autoritățile statului însele au fost cele care, ulterior, au dat acestor conflicte o dimensiune interetnică.**

4.1. Satul Racșa, comuna Orașul Nou, județul Satu Mare

Singurul conflict cu caracter interetnic produs în 1994 a fost cel de la Racșa, județul Satu Mare. Pe data de 26 mai, doi tineri romi, care locuiau în alt sat, au ucis un cioban din Racșa și i-au furat oile. În mai puțin de 24 de ore, poliția i-a prins pe făptași și a returnat proprietarilor 64 din cele 66 de oi furate. Pe 29 mai a avut loc înmormântarea ciobanului. Sătenii din Racșa au hotărât să dea o lecție romilor din satul lor, deși aceștia nu aveau nici o legătură cu asasinii. Mai mult, până la data incidentului nu se semnalase nici un conflict între români și romi. Câteva sute de oameni s-au dus în partea locuită de romi (la circa 2 km de sat) și au dat foc celor nouă case, pe care locuitorii – avertizați de ce li se pregătea – le abandonaseră. Un echipaj al poliției județene, aflat într-o altă misiune în zonă, s-a deplasat la fața locului dar nu a putut interveni din cauza disproporției între numărul polițiștilor (trei) și numărul agresorilor (800 – 1.000 persoane). Sătenii au încercat apoi să incendieze și casa „patronului” rom Ioan Varga, dar nu au reușit decât să dea foc unei anexe, după ce au furat aparatura electrică și electronică. Violențele au luat sfârșit numai după sosirea jandarmilor de la Satu Mare.

Spre deosebire de conflictele anterioare, Inspectoratul Județean de Poliție Satu Mare – prin comandantul Fernea – și Parchetul Satu Mare au întreprins imediat cercetări, pe care le-au finalizat rapid. Parchetul a emis mandate de arestare pentru 13 persoane – puse ulterior în libertate de Judecătoria Satu Mare –, alte 25 fiind trimise în judecată în stare de libertate. Capetele de acuzare sunt următoarele: instigare, distrugere (inclusiv prin incendiere), furt în dauna avutului privat, ultraj contra bunelor moravuri, ele fiind imputabile întregului grup de 38 de persoane. O primă înfățișare a avut loc în noiembrie 1994. Pentru lipsa de apărare, s-a dat un nou termen pe 18 ianuarie 1995.

Romii din Racșa au refuzat să se mai întoarcă în sat, deși autoritățile județene obținuseră promisiunea sătenilor că vor reconstrui casele incendi-

ate. Refuzul lor se datorează lipsei garanției că asemenea incidente nu se vor mai repeta. Inspectoratul județean de poliție a suplimentat postul din comuna Orașul Nou cu încă un subofițer, efectivele ridicându-se în prezent la trei polițiști, dar romii au considerat că măsura este insuficientă pentru siguranța lor. Drept urmare, li s-a oferit un bloc într-un cartier mărginaș al capitalei județului. Și în cazul Racșa, APADOR-CH a făcut două investigații și a trimis rapoartele sale instituțiilor responsabile: Parchetul General, Ministerul de Interne, Consiliul pentru Minoritățile Naționale. A fost în contact lună de lună cu aceste instituții, dar și cu asociațiile romilor, prezentând opiniile sale privind modul de aplicare a justiției. În ciuda promptitudinii de care a dat dovadă poliția **după** incidente, s-a dovedit din nou că polițiștii din zona rurală nu sunt pregătiți să facă față unor situații explozive, nu sunt dotați cu mijloace de transport și comunicații, ceea ce are efect direct asupra eficacității unei intervenții, și nu au capacitatea de a **preveni** asemenea conflicte. În județul Satu Mare au mai avut loc cel puțin două incidente asemănătoare (la Turulung și Apa), iar cazul Hădăreni era încă în actualitate. Existau deci precedente care ar fi trebuit să pună în stare de alertă poliția din comuna Orașul Nou în ziua înmormântării ciobanului. Poate că astfel s-ar fi evitat incidentul sau s-ar fi limitat daunele produse.

4.2. Evoluția situației principalelor cazuri de violențe comise împotriva romilor în perioada 1990 – 1994

a) Cazuri investigate de APADOR-CH

În luna mai 1994, reprezentanți ai APADOR-CH și ai organizației internaționale Human Rights Watch/Helsinki au efectuat mai multe vizite în localitățile în care s-au petrecut cele mai violente acțiuni împotriva romilor. S-a dorit, în principal, să se cunoască exact stadiul în care se aflau investigațiile desfășurate de parchete, precum și evoluția situației ca atare (reconstrucția caselor, acceptarea sau neacceptarea romilor înapoi etc.). Informațiile au fost obținute atât de la săteni (victime sau nu), cât și de la reprezentanții autorităților publice locale.

a.1. Comuna Turulung, județul Satu Mare, 11 ianuarie 1990

Pe fondul unor tensiuni datorate, după cum susțin unii dintre săteni, a unor furturi comise de romi, precum și a dezacordului exprimat de romi față de schimbarea primarului din comună, în noaptea de 10/11 ianuarie 1990 a avut loc unul din primele conflicte interetnice în care victime au fost romii. Au fost incendiate 41 de case ale romilor: 38 au ars complet, 3 parțial. Pe 12 ianuarie, familia Ștefan și Veronica Varga au anunțat dispariția fiului lor, István Varga, în vârstă de 3 ani. Romii s-au refugiat în orașul Satu Mare. Li s-au oferit despăgubiri materiale (cinci mii de lei de copil și zece mii de adult) provenind din contul „Libertatea”, cu destinația precisă de a-și reconstrui singuri casele. Ceea ce romii au făcut, reconstruind 40 de case.

Victimele au depus plângeri la poliție și parchet, dar după cum declară romii înșiși, autoritățile locale le-au pretins să își retragă reclamațiile ca o condiție pentru a li se permite revenirea în sat.

În luna mai 1994, reprezentanți ai parchetului de pe lângă Tribunalul Satu Mare au declarat că s-a dispus încetarea urmăririi penale, întrucât persoanele vătămate și-au retras plângerile. În iulie 1994, domnul Ioan Rusu, prim procuror al Parchetului de pe lângă Tribunalul Satu Mare, a declarat reprezentanților APADOR-CH că dosarul nu este încă încheiat. Fapt este că nimeni nu a fost arestat și judecat pentru incendierea caselor și izgonirea romilor. De asemeni, nu s-a soluționat în nici un fel dispariția copilului István Varga.

a.2. Satul Lunga, județul Covasna, 5 februarie 1990

Pe data de 5 februarie, în jurul orei 19:00, casele romilor au fost atacate și incendiate de 200-250 de săteni de naționalitate maghiară. Au fost arse și distruse 6 case și alte clădiri aparținând romilor. Dintre romii bătuți de săteni în timpul conflictului, 4 au decedat.

Conform declarațiilor domnului Carol Fabian, procurorul care a anchetat cazul Lunga, între martie și decembrie 1990, „totul s-a rezolvat”, sătenii plătind cu toții pentru ceea ce s-a distrus, în schimbul retragerii plângerilor romilor.

Au fost anchetați 180 de săteni, care, deși nu au refuzat să se prezinte la procuratură, nu au acceptat să dea informații despre cei implicați direct. Dl. procuror Fabian susține că cei 4 romi au murit în urma a nenumărate lovituri aplicate cu diverse obiecte de cel puțin 6 persoane, dar decesul s-a datorat cumulului acestor lovituri și nu se poate stabili care dintre lovituri, provenite de la care dintre săteni, au provocat moartea romilor. Procurorul Fabian consideră că nu poate fi arestat un grup așa de numeros (50-60 persoane), întrucât într-un sat atât de mic aceasta ar avea urmări foarte serioase. Cazul este încă nefinalizat.

a.3. Orașul Huedin, județul Cluj, 20 august 1990

În urma unui incident într-un restaurant, unde chelnerul a refuzat să servească un grup de romi, aproximativ 100 de locuitori din Huedin s-au strâns în oraș, au bătut și fugărit toți romii din zonă. Doi romi au suferit leziuni corporale.

Cu toate că toți romii cu care s-a stat de vorba au declarat că doresc ca ancheta penală să continue și cei care i-au atacat să fie trași la răspundere în justiție, Parchetul General a afirmat că cercetările penale au stabilit vinovăția a trei persoane (maghiari) pentru vătămrile corporale, dar, deoarece cei doi romi s-au împăcat cu agresorii, s-a dispus neînceperea urmăririi penale.

a.4. Satul Mihail Kogălniceanu, județul Constanța, 9 octombrie 1990

Numeroase conflicte minore au dus la escaladarea tensiunilor dintre romi și celelalte comunități din sat, în special macedoneni. Pe data de 9 octombrie

sătenii s-au strâns în fața bisericii, chemați de bătaia clopotului și au atacat, incendiat și distrus casele romilor. Au fost atacate 33 de case; 25 au fost complet arse, 8 case distruse. Aproximativ 200 de romi au rămas fără locuință.

Unele case au fost reconstruite cu banii acordați ca despăgubire de Guvernul României (10 milioane lei în 1991) și cu suma primită din Germania (9 milioane lei în 1991). Conform declarației dlui. Petre Anghel, lider local al romilor, mai este nevoie de încă 28 milioane de lei, sumă pe care romii doresc să o primească sub formă de despăgubiri într-un proces civil.

Conform declarațiilor doamnei Monica Alexandrescu, avocata romilor, 31 de victime au depus plângeri, pe care până la 24 iunie 1994 nimeni nu le-a retras. Romii doresc să fie despăgubiți, iar procesul civil este încă nesoluționat. Reprezentanții APADOR-CH și Human Rights Watch/Helsinki s-au întâlnit pe 16 mai 1994 cu câțiva procurori de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Constanța, care au declarat că ancheta continuă. Au fost identificate 13 persoane ca fiind autorii faptelor; o parte au fugit din sat și nu au mai revenit. Până în prezent nimeni nu a fost arestat, unul din motive fiind, conform declarațiilor procurorilor cu care s-a discutat, acela că ei înșiși au fost amenințați că dacă îi arestează pe suspecti riscă să li se incendieze casele.

a.5. Satul Bolintin Deal, județul Giurgiu, 7 aprilie 1991

În noaptea de 6 aprilie 1991, în timpul unei altercații, un rom a omorât un român. Deși poliția l-a arestat pe făptaș câteva ore mai târziu, pe 7 aprilie, la chemarea clopotelor, mii de săteni s-au strâns și au atacat casele romilor seminomazi din Bolintin Deal, gonindu-i și incendiindu-le casele. Pe data de 7 mai, câțiva dintre romi au încercat să se întoarcă în sat; din nou s-a tras clopotul, s-au strâns localnicii și au dat foc la încă 5 case de romi care fuseseră devastate, dar nu incendiate, pe 7 aprilie. În total au fost distruse 26 de case ale romilor: 21 pe 7 aprilie și 5 pe 7 mai.

Romii nu au mai fost reprimiți în sat, găsimându-și adăpost în alte localități. Nici o casă nu a fost reconstruită, mulți dintre romi fiind siliți să-și vândă proprietățile.

Din declarațiile poliției și parchetului din Giurgiu reiese că în prima fază a anchetei nu s-a putut sta de vorba cu victimele, deoarece nu se știa unde s-au refugiat. Ancheta a trenat și a fost reluată în martie 1994; în două luni de zile, până la data vizitei efectuate de APADOR-CH și HRW/H în județul Giurgiu, au fost audiate sute de persoane, dintre care 23 de victime și cel puțin 12 dintre suspecti. Printre suspecti sunt anchetați primarul și preotul satului.

a.6. Satul Ogrezeni, județul Giurgiu, 17 mai 1991

Acest conflict pare să fi fost provocat de o ceartă în timpul căreia un rom a înjunghiat un român. Ca urmare, între 16 și 18 mai 1991, satul a fost scena unor atacuri violente din partea românilor; atacurile au culminat cu incendierea caselor de romi și cu izgonirea acestora din Ogrezeni. Au fost

incendiate și distruse complet 21 de case ale romilor. Toți romii au fost izgoșiți din localitate.

Nici o casă nu a fost reconstruită, nici o familie de romi nu s-a întors în sat.

Din declarațiile poliției și parchetului Giurgiu reiese că există un număr de 11 suspecți care au fost trimiși în judecată, pe baza art. 192, alin. 2, art. 271, alin. 1, art. 321, alin. 2 din codul penal; toate aceste capete de acuzare reprezintă delictе minore.

a.7. Satul Bolintin Vale, județul Giurgiu, 18 mai 1991

Conflictul din OGREZENI s-a întins și în satul alăturat, Bolintin Vale, unde sătenii au atacat și incendiat casele romilor, iar pe aceștia i-au gonit. Numărul caselor distruse și/sau incendiate este, conform declarației parchetului Giurgiu, fie 11, fie 13.

Nimeni nu a primit despăgubiri pentru distrugeri. Unii romi s-au întors în sat și se adăpostesc în locuințe improvizate, după cum reiese din declarația dlui. Emilian Niculae, unul dintre reprezentanții romilor din județul Giurgiu.

Au fost trimise în judecată șase persoane, dintre care trei au fost condamnate la închisoare pe 6 luni sau 1 an, cu suspendare, pentru delictе minore; în cazul a doi inculpați instanța încă nu s-a pronunțat, iar a șasea persoană fiind minoră a fost scoasă de sub acuzație.

a.8. Satul Găișeni, județul Giurgiu, 5 iunie 1991

Și acest caz reprezintă o dilatare a conflictelor din satele apropiate. Sătenii i-au gonit pe romi din Găișeni și au distrus și incendiat 9 case.

O parte din romii izgoșiți s-au întors în sat. Nu au fost reconstruite casele distruse și nimeni nu a primit nici un fel de despăgubire pentru pagubele produse. După o anchetă care a durat mai mult de 1 an, au fost trimise în judecată 25 de persoane. Procesul continuă.

a.9. Satul Plăieșii de Sus, județul Harghita, 9 iunie 1991

Acest conflict între romii și maghiarii din sat a fost urmarea înjunghierii de către un grup de romi a unui localnic maghiar, pe data de 6 iunie. În aceeași noapte, o mulțime furioasă de săteni maghiari atacă doi romi care treceau cu căruța prin sat. Cei doi sunt bătuți cu violență; unul din ei este transportat în stare de comă la spital, unde moare din cauza loviturilor. Pe 8 iunie 1991 romii sunt somați de săteni să părăsească satul. Deși poliția și primăria sunt informate de către romi, nimeni nu ia măsuri de prevenire a unui conflict violent. În noaptea de 9-10 iunie, sătenii maghiari se strâng și atacă locuințele care fuseseră deja părăsite de romi. Au fost incendiate 27 de case ale romilor.

Autoritățile locale au făcut eforturi să îi convingă pe sătenii maghiari să îi primească înapoi pe romi. Aceștia au revenit în sat după câteva luni și au trăit sub cerul liber până s-au reconstruit cele mai multe dintre casele distruse.

Procurorul șef al județului, doamna Maria Rusu, și adjunctul acesteia, domnul Ioan Mihály, au declarat ca toate familiile de romi au depus plângeri și până la data discuției de la parchetul Harghita (12 mai 1994) nimeni nu își retrăsese plângerea. Au fost interogate aproximativ 450 persoane, dintre care 30 victime (romi) și vreo 400 de maghiari, dar cei din urmă refuză să dea informații. Ancheta continuă și în prezent.

a.10. Piața Rahova, București, 3 iulie 1992

Pe 1 iulie 1992, un sergent a fost bătut de un grup de romi în Piața Rahova. După unele informații, în seara aceleiași zile, câțiva romi ar fi încercat să pătrundă cu forța în locuința unui alt sergent, aparținând aceleiași unități. Pe 3 iulie, colegii celor doi sergenți au hotărât să se ducă în Piața Rahova pentru a-i identifica pe romii vinovați și a-i da pe mâna poliției. Aproximativ 40 de militari, în uniformă (și cu cagule pe cap, după cum declară unii romi, declarație infirmată de reprezentanții Parchetului militar din București) și având asupra lor bastoane de cauciuc, s-au deplasat de la unitate în Piața Rahova în jurul orei 15:00. Între romii care se aflau acolo și militari s-au produs ciocniri violente.

Trei dintre romii bătuți au prezentat certificate medicale, iar nouă romi au depus plângeri, deși numărul celor molestați a fost mult mai mare. Nimeni nu a primit nici o despăgubire, nimeni nu a fost arestat.

Decizia Parchetului militar București a fost neînceperea urmăririi penale, considerând că militarii respectivi au acționat în legitimă apărare.

a.11. Satul Hădăreni, comuna Chețani, județul Mureș, 20 sept.1993

Pe data de 20 septembrie 1993, după-amiaza, a izbucnit un conflict violent în satul Hădăreni, care a pornit de la agresiunea a doi romi – frații Rupa Lupian și Pardalian Lăcătuș – asupra unui român, Crăciun Chețan. Rupa Lupian l-a înjunghiat pe Crăciun Chețan, care a decedat în drum spre spital. La puțin timp după incident, câteva zeci de săteni, înarmați cu furci, coase, topoare s-au adunat la locul faptei. Cei doi romi, împreună cu un var al lor, Mircea Zoltán s-au refugiat în locuința unei rude. Sătenii au înconjurat casa și i-au dat foc. Cel puțin doi din cei patru polițiști de la secția de poliție din comuna Chețani (situată la circa șase km. de Hădăreni) au fost de față în momentul incendiului. Când frații Lăcătuș au încercat să fugă din casa în flăcări, polițiștii au vrut să-i aresteze, dar au fost împiedicați de mulțimea agitată, care i-a linșat pe cei doi romi. Cadavrul carbonizat al lui Mircea Zoltán a fost descoperit după stingerea incendiului. După uciderea romilor, sătenii furioși au continuat să incendieze și să distrugă casele romilor. Au fost incendiate 13 case ale romilor iar altele au fost distruse. Toți romii au fost alungați din sat și s-au refugiat în împrejurimi.

Cu excepția a 4 familii care au rămas să locuiască în satele vecine, restul romilor s-au întors în sat la o săptămână după incidente.

La un miting popular ținut pe stadionul din Hădăreni pe data de 5 octombrie 1993, sătenii au adoptat o scrisoare deschisă către președinție, par-

lament și guvern prin care își declarau intenția de a nu mai trăi laolaltă cu romii. Ei au invocat numeroasele fapte antisociale comise de romi în ultimii ani, cele mai multe rămase nepedepsite. (La Parchetul din Târgu-Mureș fuseseră înregistrate șapte plângeri împotriva unor romi, concentrate în șase dosare, din care două au fost închise prin împăcarea părților. Pe lângă aceasta, șaptesprezece romi din Hădăreni au fost amendați în perioada 1990–1993) În discursurile ținute la miting s-a amintit de cazuri similare de conflicte interetnice (Kogălniceanu, Bolintin) în urma cărora vinovații de violențe împotriva romilor nu au fost aduși în fața justiției. S-a mai pomenit și de o presupusă promisiune a autorităților locale conform căreia sătenii din Hădăreni nu vor fi trași la răspundere penală pentru faptele comise pe 20 septembrie. Ulterior, sătenii au decis și constituirea unui „sfat al bătrânilor” care urma să alcătuiască liste „negre” cu numele romilor considerați indezirabili.

În ciuda declarațiilor repetate ale autorităților privind rezolvarea rapidă a problemei în conformitate cu legile țării, până la sfârșitul lui decembrie 1994 nici unul din participanții la uciderea fraților Lăcătuș și a lui Mircea Zoltán și la incendierea locuințelor romilor nu fusese trimis în judecată. A existat o încercare de a aresta câteva din persoanele implicate, pe baza mandatelor emise de Parchet, dar sub pretextul că, fiind vara, sătenii erau în plin sezon de munci agricole, au fost eliberate după câteva ore. Deși în noiembrie 1993, dl. procuror Dan Petre de la parchetul de pe lângă Tribunalul Mureș a declarat reprezentanților APADOR-CH și HRW/H că ar putea emite chiar atunci mandate de arestare, nici până la 11 mai 1994 nimeni nu fusese arestat pentru incendiere sau omor. Explicația dlui. procuror Petre a fost, în noiembrie 1993, ca și în mai 1994, aceeași: că reprezentanții parchetului Mureș doresc să își facă datoria, dar nu pot, deoarece asupra lor se exercită presiuni politice.

Singura măsură luată rămâne demiterea colonelului Palade, șeful Inspectoratului Județean de Poliție Mureș. Pe de alta parte, Consiliul pentru Minoritățile Naționale a cerut – și obținut – de la Guvern, fonduri pentru reconstruirea caselor distruse. Până la sfârșitul anului 1994 au fost reparate sau reconstruite patru din cele treisprezece case incendiate.

b) Cazuri în care datele provin de la Parchetul General și de la Parchetele locale care au efectuat anchete penale

b.1. Comuna Vârghiș, județul Covasna, decembrie 1989

Trei romi, aflați sub influența alcoolului, au spart geamurile postului de poliție din comună și au amenințat câțiva trecători cu moartea. Pentru a nu fi prinși, s-au refugiat în locuința unei rude, fiind urmăriți de aproximativ 200 de locuitori. Conflictul a avut ca urmare moartea unui rom, rănirea altora doi și degradarea a două locuințe de romi. Nici unul nu a făcut plângere penală sau civilă.

Au fost trimiși în judecată 11 inculpați, dintre care doi în stare de arest, pentru infracțiunile: omor, tentativă de omor și violare de domiciliu. Dintre

inculpați 10 erau români sau maghiari și unul rom. Cel din urmă a fost trimis în judecată pentru ultraj la bunele moravuri și distrugere. Inculpații au fost condamnați la pedepse cu închisoare între 5 luni și 3,6 ani.

b.2. Orașul Reghin, județul Mureș, 29 ianuarie 1990

În timpul unui conflict dintre un grup de romi și 400-500 de locuitori ai orașului, au fost degradate 2 locuințe ale romilor și unele bunuri aparținând acestora. Conform unor informații neconfirmate, primăria locală a oferit apartamente romilor rămași fără locuință.

La 31 ianuarie 1992, având în vedere retragerea plângerii de către persoanele vătămate, care fuseseră despăgubite, s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală a agresorilor.

b.3. Satul Cașinul Nou, județul Harghita, 12 august 1990

Pe fondul unor conflicte mai vechi, peste 400 de locuitori maghiari au distrus și incendiat locuințele romilor din sat. Au fost incendiate 23 de locuințe și 150 de romi au rămas fără adăpost. Toți romii au fugit din sat.

Deși sătenii s-au opus vehement, autoritățile locale au sprijinit revenirea romilor în sat. La câteva săptămâni după conflict romii s-au întors.

Locuințele au fost refăcute cu sprijinul statului, iar familiile de romi au beneficiat și de ajutoare umanitare din străinătate.

În noiembrie 1990, procuratura județeană hotărăște, prin decizia procurorului Andrei Gabriel Burjan, neînceperea urmăririi penale, sub motiv că evenimentele s-au petrecut în interesul public al satului, produse de teama de un atac al romilor. Soluția a fost infirmată de Procuratura Generală la 22 februarie 1991; dosarul a fost trimis înapoi procuraturii județene Harghita. Sunt suspectate 10-15 persoane, investigațiile continuând.

b.4. Satul Cuza Vodă, județul Constanța, 7 octombrie 1990

Pe fondul unor tensiuni acumulate în timp, a izbucnit un conflict violent între localnici și unul din grupurile de romi din sat. Românii au aruncat cu pietre, au spart ferestre și în final au incendiat locuințele romilor. Au fost arse 34 de locuințe ale romilor. Aceștia au depus plângeri și au fost despăgubiți de primărie. Mai multe persoane, majoritatea romi, au fost amendate. Nimeni nu a fost acuzat pentru incendiere; procurorul care a anchetat cauza a considerat că incendierea locuințelor de romi nu a reprezentat un pericol public pentru că acelea erau „niște corturi și niște cocioabe”, nu case.

b.5. Comuna Cărpiniș, județul Timiș, 17 martie 1993

Câțiva locuitori ai comunei au atacat și degradat 5 locuințe și diverse bunuri ale romilor. Pe data de 9 iunie 1993, parchetul a dispus trimiterea în judecată a 23 de inculpați pentru ultraj contra bunelor moravuri, tulburarea liniștii publice, distrugere și lovire.

Procesul este în curs de desfășurare la Judecătoria Timișoara.

Margareta Fleşner
Ioaneta Vintileanu

**OBSERVAȚII LA RAPORTUL ASOCIAȚIEI PENTRU
APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI – HELSINKI DIN S.U.A.,
„LINŞAJ – VIOLENȚĂ ÎMPOTRIVA ROMILOR DIN ROMÂNIA”***

Asociația pentru drepturile omului – Helsinki din S.U.A. a redactat un Raport privind conflictele ce au avut loc în România în perioada 1990-1994 și în care au fost implicați cetățeni aparținând etniei romilor. Raportul face dovada unei documentări insuficiente, bazate, în special, numai pe aprecierile unei părți a participanților (a romilor). Acesta susține în mod tendențios ideea rasismului practicat în România împotriva romilor, cu acceptul tacit al structurilor guvernamentale și în special al poliției.

Deși este o asociație ce își propune apărarea drepturilor omului și prezentarea obiectivă a oricăror încălcări ale acestora, în cazul conflictelor din România, în care au fost implicați și cetățeni romi, se dovedește a fi subiectivă, părtinitoare, cu tendințe evidente de a victimiza în mod exagerat comunitățile de romi implicate și de a interpreta unilateral, chiar eronat aceste evenimente. Mai mult decât atât, se ajunge la afirmații cu implicații sociale grave, privind modul în care autoritățile au participat la aplanarea conflictelor și luarea măsurilor legale împotriva celor vinovați. „Statul este complice la linșajul împotriva romilor, iar poliția participant activ” este una din concluziile raportului, afirmație care este în totală discordanță cu realitatea.

Poliția a fost de fiecare dată „participant activ”, dar în aplanarea acestor conflicte și în luarea măsurilor legale împotriva celor care au tulburat grav ordinea publică, au incendiat sau au distrus casele romilor.

Din această cauză au fost frecvente situațiile în care polițiștii au devenit obiectul agresiunii, în timp ce apărau ordinea de drept și pe romii atacați.

Acest aspect deosebit de semnificativ pentru înțelegerea reacției autorităților din România față de violențele îndreptate împotriva unor categorii de romi, în mod deliberat este omis în Raport. Astfel, în nici unul din cazurile prezentate nu se comentează modul în care polițiștii i-au apărat pe romi și măsurile pe care le-au luat. Este concludent în acest context cazul conflictelor din Bolintin Vale, prezentat numai în două fraze nerepresentative, pentru ceea ce semnifică evenimentele din această localitate în ansamblul conflictelor sociale ce au avut loc în România.

* Materialul a fost redactat în noiembrie 1994.

În localitatea Bolintin Vale, mulțimea violentă, împiedicată de poliție în realizarea scopului – incendiarea caselor ce aparțin unor categorii de romi – și-a îndreptat atacul împotriva poliției, aruncând cu pietre și sticle incendiare, aducându-i-se acuze că îi apără pe „hoți”, „tâlhari” și „criminali”.

Aceste omisiuni sunt „compensate” însă prin numeroase formulări care, dacă nu fac referiri tendențioase la activitatea poliției, prin prezentarea ambiguă a activității poliției sugerează existența unei poliții apatice, părtinitoare și tolerantă față de aceste violențe. Semnificative în acest sens sunt fraze de tipul „poliția nu era în stare sau nu dorea să îi identifice pe făptași”. În realitate, în fiecare caz în parte, autorii incendiilor au fost identificați, împotriva acestora luându-se măsuri legale, cu toate greutățile întâmpinate în probarea activității infracționale (în cazul Bolintin Deal au fost audiate peste 300 persoane).

Este știut faptul că orice fenomen social cu implicații negative se combate și se previne nu numai prin sancționarea efectelor, ci și prin identificarea cauzelor generatoare, în scopul înlăturării lor. Raportul ignoră total abordarea cauzelor care au generat apariția acestor adversități față de unele categorii de romi, prezentând actul declanșator al violențelor ca simplă motivație de exercitare a rasismului. Analiza etiologică a violențelor a reliefat indubitabil că acestea nu au la bază criteriile etnice. Ele reprezintă reacția colectivității față de comportamentul antisocial al unor anumite categorii de romi. De altfel, violențele au fost îndreptate numai împotriva romilor cunoscuți în comunitate ca având un comportament antisocial, concretizat în manifestări violente comportamentale și de limbaj, sustrageri din gospodăriile localnicilor, culminând cu umilirea acestora (violarea unor persoane în vârstă și batjocorirea credincioșilor care ieșeau din biserică prin gesturi și cuvinte triviale).

În aceleași localități, romilor integrați în viața socială, care respectau valorile morale și sociale ale comunității, le-au fost protejate locuințele împotriva incendiilor (comuna Turulung, județul Satu Mare; Mihail Kogălniceanu, județul Constanța; Bolintin Vale, județul Giurgiu), de către cetățenii din localitate.

În alte cazuri, chiar acești romi au participat alături de ceilalți localnici la actele de justiție colectivă, întrucât suportaseră și ei consecințele unor manifestări violente și sfidătoare din partea anumitor categorii de romi (în Bolintin Deal și Bolintin Vale, județul Giurgiu), romii spoitori și zidari au reprezentat grupuri masive în mulțimea decisă să pedepsească pe romii ursari.

Semnificativ este faptul că Raportul prezintă distorsionat evenimentele din localitatea Cuza Vodă, județul Constanța, unde conflictele violente au avut loc între două categorii de romi: romii rudari care au incendiat corturile și căruțele romilor nomazi și nu casele acestora din urmă (în care locuiau numai iarna), așa cum eronat este menționat în Raport.

În acest context, apare cu atât mai mult bizară ideea inserată în Raport că în România se urmărește distrugerea identității etnice și persecutarea romilor.

La acestea se adaugă și prezentarea eronată a unor evenimente ce au avut loc în unele zone (exemplu: Vășad, județul Bihor), în cadrul conflictelor sociale, unde de fapt este vorba de altercații între două familii. Numai faptul că una dintre victime este cetățean rom, nu îndreptățește pe nimeni (nici persoane și nici organizații) să considere că acest tip de conflicte declanșate de câteva persoane într-un restaurant ar avea o tentă etnică, rasială, cu atât mai mult cu cât aceste evenimente nu s-au amplificat, astfel încât nu pot fi considerate nici măcar conflicte sociale.

În ceea ce privește implicarea poliției în aplanarea conflictelor sociale din perioada menționată, sunt încă trei aspecte care rețin atenția prin modul greșit de a înțelege această implicare și prin tendința constantă de a interpreta tendențios orice acțiune a ei.

Se afirmă în raport că poliția a făcut presiuni pentru retragerea plângerilor victimelor, ceea ce s-a dovedit a fi fals, deoarece polițiștii au făcut eforturi considerabile în probarea activității infracționale a celor care au incendiat sau distrus. Modul de interpretare a încadrării juridice a încălcărilor de lege comise cu ocazia declanșării acestor conflicte, denotă o interpretare tendențioasă ori în circumstanțiere, o necunoaștere a sistemului juridic românesc.

În cazurile în care au fost victime, încadrările au fost corespunzătoare (omor sau vătămare corporală), iar incendiile sau distrugerile în sistemul de drept penal nu pot fi incriminate decât ca distrugeri.

Acuzația că sub pretextul lipsei probelor împotriva celor care s-ar fi făcut vinovați de incendiere nu se declanșează procesul penal, considerăm că lipsa probelor nu constituie un pretext, dar atragerea răspunderii penale nu trebuie să ducă la găsirea unor țapi ispășitori și implicit la încălcarea drepturilor altor persoane.

O astfel de situație nu ar fi în avantajul nici unei instituții, dimpotrivă s-ar ajuge în acest mod la alte acuze privind încălcarea drepturilor omului.

Acuzația că poliția nu asigură prezența părților implicate în procesele de judecată este gratuită pentru că, acționând în acest mod, și-ar depăși competențele. Ea are numai obligația conferită de lege de a duce la îndeplinire „Mandatele de aducere” emise de magistrați și nu de a răspunde la „somațiile” diverșilor avocați.

Aprecierile din finalul Raportului îi probează încă o dată inconsecvența prezentării. Este elocventă contradicția dintre afirmațiile făcute la începutul raportului, care susțineau că nu există în România o voință politică pentru combaterea violenței rasiale, și cele din finalul acestuia, care apreciază pozitiv reacția autorităților cu referire directă la măsurile ferme luate în cazurile Hădăreni și Racșa.

Studiile efectuate în legătură cu natura violențelor ce au avut loc în România au stabilit clar că acestea sunt numai de factură socială, deși au fost intens mediatizate ca fiind conflicte rasiale.

Această concluzie reiese din însăși analiza cauzelor care au generat conflictele – conduita antisocială a romilor. Acolo unde asemenea acte antiso-

ciale nu au existat sau numărul lor a fost nesemnificativ, incidentele nu au avut amploare deși este vorba de zone în care romii dețin o pondere importantă în rândul populației (Teleorman, Călărași, Ialomița, Prahova, Dolj).

Spre deosebire de alte manifestări conflictuale ce au avut loc în alte țări împotriva etniei romilor, concretizate în acțiuni „menite să protejeze puritatea rasială”, atacându-i pe romi pentru că sunt romi, în România, violențele de grup îndreptate împotriva romilor reprezintă un fenomen rural apărut ca un răspuns la provocările lor.

Fenomenul devine explicabil prin specificul comunităților rurale românești caracterizate prin respectarea unor valori tradiționale, prin coeziune și solidaritate.

În toate cazurile, violența a reprezentat un răspuns, un act de justiție colectivă, deși prin toleranța caracteristică poporului român și prin efortul pentru instituirea unei normalități socio-politice și culturale, societatea noastră nu încurajează astfel de manifestări.

István Haller*

CONFLICT SOCIAL – CONFLICT INTRACOMUNITAR – CONFLICT ETNIC – POGROM?

- **Vârghiș** (jud. Covasna – 24 decembrie 1989 – 2 romi morți, 2 case distruse – 11 suspecți trimiși în judecată, condamnați la închisoare între 5 luni și 3,6 ani)
- **Reghin** (jud. Mureș – 29 ianuarie 1990 – 5 case incendiate – plângerile au fost retrase, 4 romi au primit condamnări între 6 luni și 2 ani pentru ultraj contra bunurilor moravuri)
- **Turulung** (jud. Satu Mare – 11 ianuarie 1990 – un copil dispărut, 36 case incendiate – plângerile au fost retrase în schimbul reconstrucției locuințelor)
- **Lunga** (jud. Covasna – 5 februarie 1990 – 4 romi morți, 6 case incendiate – caz nefinalizat de procuratură)
- **Cașinul Nou** (jud. Harghita – 12 august 1990 – 29 case incendiate – caz nefinalizat de procuratură)
- **Cuza Vodă** (jud. Constanța – 7 octombrie 1990 – 34 case incendiate – neînceperea urmăririi penale)
- **Mihail Kogălniceanu** (jud. Constanța – 9 octombrie 1990 – 32 case arse, 4 distruse – 12 suspecți trimiși în judecată)
- **Bolintin Deal** (jud. Giurgiu – 6-7 aprilie 1991 – 22 case arse, 2 distruse – caz nefinalizat de procuratură)
- **Ogrezeni** (jud. Giurgiu – 16-18 mai 1991 – 21 case incendiate – 11 suspecți trimiși în judecată)
- **Bolintin Vale** (jud. Giurgiu – 18 mai 1991 – 13 case incendiate – 6 suspecți trimiși în judecată, dintre care trei condamnați la închisoare între 6 luni la un an cu suspendare)
- **Găișeni** (jud. Giurgiu – 5 iunie 1991 – 3 case incendiate, 6 distruse – 25 suspecți trimiși în judecată)
- **Plăieșii de Sus** (jud. Harghita – 9 iunie 1991 – un rom mort, 27 case incendiate – caz nefinalizat de procuratură)
- **Vălenii Lăpușului** (jud. Maramureș – 18 case incendiate – 9 suspecți trimiși în judecată, condamnați la închisoare între 6 luni și un an cu suspendare)

* Semnatarul articolului este referent al Biroului pentru Drepturile Omului din cadrul Ligii Pro Europa și a studiat mai multe cazuri de conflicte care s-au încheiat cu incendierea locuințelor de romi. O bună parte a reportajelor au fost publicate în diverse reviste.

- **Cărpiniș** (jud. Timiș – 17 martie 1993 – 5 case distruse – 23 suspecți trimiși în judecată)
- **Hădăreni** (jud. Mureș – 20 septembrie 1993 – 3 romi morți, 13 case incendiate, 4 distruse – caz nefinalizat de procuratură)
- **Racșa** (jud. Satu Mare – 29 mai 1994 – 9 case incendiate – 38 suspecți trimiși în judecată)
- **Băcu** (jud. Giurgiu – 7-8 ianuarie 1995 – 2 romi răniți, 4 case incendiate)

O listă lungă a acelor evenimente comise împotriva unor grupuri de romi, care până în momentul de față nici măcar nu au primit o definiție clară. Oficialitățile (reprezentanții Guvernului, ai Inspectoratelor de Poliție, a procuraturilor etc.) consideră că ele sunt conflicte sociale, neavând caracter etnic, populația majoritară pedepsind prin aceste acțiuni delincvența. Denumirea de conflict intracomunitar este folosită de unele organizații ale romilor, evitând astfel cea de conflict etnic, care este utilizată de majoritatea organizațiilor neguvernamentale, și argumentat cu faptul că doar comunitățile de romi au fost victime ale unor astfel de evenimente. Definirea acestor conflicte ca pogrom se bazează pe acele date care indică comiterea premeditată a acțiunilor violente, cu scopul de a alunga un grup etnic din localitate.

În loc de prelungite dispute teoretice legate de această denumire, prezentul articol, pornind de la ideea că trecerea sub tăcere a adevărului ne îndepărtează de posibilitatea de a găsi o soluție corectă, încearcă să scoată în evidență diferitele puncte de vedere ale celor implicați în evenimente.

Începutul

Mihail Kogălniceanu (județul Constanța – cu o populație de 15.000 suflete, din care 60% români, 30% macedoni, 10% turci, tătari, romi, germani): în data de 4 octombrie 1990, în urma unei bătăi din fața discotecii, dintre un macedon și un tătar, romii l-au apărat pe tătar. Pentru a se răzbuna, macedonii au hotărât să incendieze casele romilor în data de 11 octombrie. În urma unei noi altercații dintre un român și romi (tractoristul Dumitru Frâncu a suferit leziuni corporale), la 9 octombrie, s-a declanșat imediat acțiunea pregătită, anunțată de tragerea clopotului bisericii ortodoxe. S-au ars 32 de case, alte patru au fost distruse. Șapte case de romi nu au fost afectate.

Bolintin Deal (județul Giurgiu – cu o populație de 7.000 suflete, din care 150 ursari, ceilalți români): în data de 7 aprilie 1991 (duminica Paștelui ortodox), spre orele 24, studentul la drept Cristian Melinte, așezându-se în mașina prietenei sale, a fost omorât în urma unei dispute verbale, de Ion Tudor, rom ursar. După două ore de la incident, poliția l-a arestat pe ucigaș. În dimineața zilei următoare (ora 9), la chemarea sirenei s-au adunat aproximativ 2000 de săteni pentru a incendia casele ursarilor. S-au ars 22 de case, alte două au fost distruse. Toate familiile de ursari și-au pierdut locuințele.

Plăieșii de Sus (județul Harghita – cu o populație de 3200 suflete, din care 90% maghiari, 10% români, 5% romi): în data de 6 iunie 1991, după o discuție verbală, patru romi beți l-au bătut pe paznicul de noapte Daró Ignác. Cu puțin timp după eveniment, între orele 22-23, mulțimea adunată s-a răzburat pe doi romi bătrâni nevinovați. Unul din ei, Kalányos Ádám, datorită leziunilor suferite, a murit. La 8 iunie, pe un gard vecin cu zona unde locuiau românii, a apărut un afiș care îi amenința pe romi că li se va da foc ziua următoare, duminică. Românii s-au adăpostit în grajdurile fostului CAP. Toate casele romilor, în total 28, au fost incendiate în noaptea de 9-10 iunie.

Hădăreni (județul Mureș – cu o populație de 900 suflete, din care 70% români, 15% maghiari și 15% romi): în data de 20 septembrie 1993, după o altercație dintre Gligor Chețan și trei romi (Rupa Lupian Lăcătuș, Pardalian Lăcătuș – frați, și cumnatul lor, Mircea Zoltán), un grup de săteni au sărit în ajutorul bătrânului. În timp ce încerca să fugă, Lăcătuș Rupa Lupian a scos un cuțit, cu care l-a înjunghiat pe Crăciun Chețan (fiul lui Gligor). Băiatul a murit în drum spre spital. Românii, refugiați într-o casă apropiată, au fost încercuiți de mulțime. Șeful de poliție din comuna Chețani, Ioan Moga, ajuns la fața locului, i-a somat pe cei trei să părăsească casa. Ei au cerut să nu cadă în mâna oamenilor adunați. Între timp, o parte a mulțimii a dat foc la casă. Primul ieșit, Pardalian Lăcătuș, încătușat de polițist, a fost linșat de mulțime. La fel, și fratele lui a fost linșat câteva minute mai târziu. Corpul carbonizat al lui Mircea Zoltán a fost găsit a doua zi dimineața. După linșarea celor doi romi, mulțimea a dat foc și la alte case aparținând unor familii de romi. Dintr-un total de 33 de case ale romilor, au fost incendiate 12 și distruse încă patru.

Reacția primăriilor

– De-a lungul secolelor, aici au conviețuit români, polonezi, unguri, macedoni, germani, turci, tătari. Țigani au venit în 1951. Satul i-a primit fără rezerve. S-au înmulțit rapid, azi trăiesc aici 43 de familii, 207 de suflete. Din păcate, în ultima perioadă ne-au provocat probleme, aproximativ 70-80% din ei trăind din delincvență. Fură,ucid, comit violuri etc. Până la începutul acestui an, a rămas în limite tolerabile. După evenimentele din decembrie '89, a urmat o lună de liniște. Țigani așteptau în liniște. După care satul a fost atins de un val de delincvență. Localnicii au trăit într-o teroare permanentă. Copiii de țigani au jefuit de două ori școala. Nu a trecut zi fără să se întâmple un furt. În sat s-a format o stare de linșaj. Dar trebuie să accentuez, nu împotriva țiganilor. Nimeni nu are ceva cu specia lor. Numai împotriva delincvenților. Am anunțat înaintea alegerilor Poliția Județeană de această stare gravă, dar colonelul Efta ne-a răspuns că nu are timp să se ocupe cu astfel de chestii minore. După alegeri, am apelat din nou la poliție. Mi s-a răspuns că nu au oameni disponibili. După ce am auzit de pregătirile pentru 11 octombrie, am

anunțat și a treia oară poliția. Dar ei au rămas pasivi. La 9 octombrie, disperat, din nou am sunat poliția. După tragerea clopotelor, s-au adunat circa 800-1.000 de oameni. Am încercat să calmez populația, dar nu am reușit. Am considerat că acest mod de autojudecare nu este o soluție potrivită. Oricum, au fost arse doar acele case unde locuiau delincvenții. Aceasta dovedește că populația nu a avut nimic cu specia lor. Doar organizațiile țiganilor încearcă să prezinte situația parcă ar fi fost vorba de conflict etnic, cum sunt în Transilvania, pentru a discredita România în fața străinilor.

(Constantin Ionescu, primarul comunei Mihail Kogălniceanu – oct. 1990)

•

– Ursarii au venit în sat în anii '50. La început nu a fost nici o problemă cu ei, î-și vedeau de treabă. Dar datorită modernizării, muncile lor tradiționale și-au pierdut utilitatea. Capii de familie, pentru a-și ține familia, s-au apucat de furat. Dacă cineva s-ar fi ocupat cu ei, și în loc de tichinergie i-ar fi învățat o altă meserie, se puteau integra în comunitatea satului. Dar atunci, în anii '70, nimeni nu s-a ocupat de ei. Țiganii ursari furau din CAP, ca și tot satul. În ultima perioadă însă, după revoluție, s-au apucat de tâlhărie, de acte violente împotriva sătenilor. Numai câteva exemple: la «vama de la Tudorița» goleau buzunarele celor care treceau pe acolo, luau paharele celor care se aflau în cârciumă, au băut coniacul și au plecat. Nu au înțeles bine libertatea. Au crezut că pot să facă orice.

– *Presupun că aceste acte de violență au o urmă la poliție, au fost luate în evidență.*

– Nu, au rămas fără urmă. Oamenilor le era frică să apeleze la poliție. Au fost terorizați.

– *Câți locuitori are satul?*

– 7.000.

– *Și câți sunt ursari?*

– 24 de familii. Aproximativ 150 de persoane.

– *Ce părere aveți despre cele întâmplate?*

– Trebuie să menționez că nu poate fi vorba de un conflict etnic. În sat trăiesc și 400 de romi românizați. Cu ei nu au fost probleme. Și ei sufereau, și ei erau jefuiți. Acești criminali nu au atins sentimentele naționale ale sătenilor, ci au călcat în noroi valoarea lor umană. Furia sătenilor a crescut treptat, până când nu s-a mai putut stopa.

– *Cine avea cheie la sirenă?*

Răspunsul întârzie.

– Sirena a sunat pentru că cei câțiva care s-au adunat au considerat că tot satul trebuie să acționeze împreună.

– *Personal, cine a avut cheie?*

– Sirena se află pe acoperișul căminului cultural. Oamenii nu au pătruns acolo cu cheie, ci au spart ușa.

– *Ce a urmat?*

– Răzbunarea nu a fost îndreptată împotriva oamenilor și animalelor. Doar casele au fost incendiate, pentru a îndepărta criminalii. Ei nu au ce căuta printre noi.

– *Am observat că ursarii nu au trăit în grup compact, ci dispersat între săteni.*

– Da, într-adevăr. Satul i-a primit cu ospitalitate. Dar ursarii au abuzat de bunăvoința sătenilor. Bolintinenii nu sunt oameni violenți. Tot felul de oameni au venit aici, unde și-au găsit un cămin”.

(Discuție cu Sorin Nuță, secretarul primăriei din Bolintin Deal – apr. 1991)

•

– Nu am ajuns la nimic prin cuvinte frumoase. Țiganiii ne tot furau. Când ne-au furat grâul, când slana, când pantofii. Furau tot ce apucau. Poliția nu putea să facă nimica. În magazin nu stăteau la coadă, ci mergeau în față. Cu bătrânii nu a fost problemă, dar după ce și din Cașinul Nou au venit țiganiii, nu mai puteam să facem nimica.

– *Cu ce se ocupau romii?*

– Țăștia? Din cerșit. Nu stau lângă pământ pentru nimic în lume. Unii, care aveau pământ, l-au vândut deja sătenilor.

– *Ce se va întâmpla cu ei?*

– Părerea sătenilor nu e bună despre ei. Unde sătenii ar vrea să se ducă, acolo unde le place lor. Ei ar vrea să se mute acolo unde au locuit inițial. Dar satul nu le permite.

– *Cum se poate trăi în grajduri?*

– Au primit ajutoare. Haine, alimente.

– *Câți copii sunt în grajd?*

– 96.

– *Și ajung ajutoarele?*

– Nici nu le trebuie. Ceea ce primesc, le vând. E păcat de ajutoare.

(Discuție cu Péter György, primarul comunei Plăieșii de Jos – iunie 1991)

•

– Nu am nimic de spus. Au fost aici trei familii, cu care am avut în permanență probleme. Degeaba s-au plâns oamenii la poliție, pentru că problemele lor nu au fost rezolvate. Astfel, sătenii au recurs la aplicarea justiției, după posibilitățile lor. Asta este tot ceea ce vă pot declara.

(Gheorghe Bucur, viceprimarul comunei Chețani – septembrie 1993)

•

Punctul de vedere al polițiilor județene

– Despre cele întâmplate nu vă pot spune nimica. Cercetările se află în stadiul secret. Nu înțeleg de ce se ocupă ziarisții cu unele cazuri care nu au fost rezolvate încă de poliție. Astfel presa încearcă să ne influențeze. Oricum, acest caz aparține de domnul colonel Alexandru Efta. Îl anunț, poate are ceva de spus.

După un timp scurt, aflu că nu are nimic de spus.

– Domnul colonel nu are timp. Dar dacă tot vreți să scrieți despre acest caz, vă atrag atenția că nu este vorba de un conflict etnic. Cei care relatează despre acest caz ca și cum ar fi conflict etnic, denaturează adevărul în mod intenționat pentru a discredita România în opinia publică internațională.

(Discuție cu colonelul Mihai Andreescu, purtătorul de cuvânt al Poliției Județene Constanța – oct. 1990)

•

– Aveți ceva aparat de înregistrat la Dvs.?

– Numai aparat de fotografiat.

– Magnetofon sau ceva de acest gen?

– Nu. Iau notițe de mână.

– Atunci puteți să mă întrebați. Nu pot să vă spun prea multe, cercetările se află într-o fază secretă.

– Ursarii aveau locuri de muncă?

– Nu lucrau ei nicăieri. Jefuiau populația în bande. Nu toți, subliniez, ci doar unii.

– Câți polițiști avea acest sat?

– Doi.

– Și ajuns doi polițiști pentru un sat atât de mare?

– Da, normal.

– Nu cunosc, ce cote atinge criminalitatea în acest sat? Cei doi polițiști sunt în stare să ia măsurile necesare împotriva delincvenței?

– Normal. Trebuie să mai adaug că ursarii sunt recidiviști. Adică nu așa trebuie să spun. Nu toți sunt recidiviști. Unii.

– Îi cercetați pe cei care au incendiat casele ursarilor?

– Această problemă este deosebit de complexă, în care e greu să vezi clar. Majoritatea are dreptul la o oarecare autoapărare.

– Ursarii se pot întoarce în sat? Le asigurați o apărare? Văd că circulă elicoptere, mai multe plutoane de poliție se află aici, la fiecare casă sunt doi-trei soldați în termen – care m-au oprit când am dorit să fac poze...

– Soarta lor va fi hotărâtă de parlament. A fost aici un grup de parlamentari, chiar și de la UDMR. Adică nu de la UDMR. Cum îi zice? Ăla, Răducanu.

– Poliția a încercat să prevină incendierea caselor?

– Nu, condițiile nu erau prielnice.

– *Am observat că ursarii au fost deosebit de bogați. De unde aveau bani?*
– După revoluție,ăștia au ajuns rapid în posesia pașapoartelor. S-au dus în Germania, au cerșit în toată lumea. Au fost în lagăre. Unii au stat chiar o jumătate de an în lagăr. S-au întors cu tot felul de lucruri: haine, magnetofone...
(Discuție cu maiorul Alexandru Măreață de la Poliția Județeană Giurgiu – apr. 1991)

•

– Este deosebit de grav că sătenii pun vina pe poliție. Am verificat toate plângerile din ultima perioadă și pot să vă spun că toate au fost soluționate în mod corect și legal. Majoritatea lor s-au soluționat prin împăcarea părților. Sătenii au acceptat să primească ceva bani de la țigani pentru a-și retrage plângerile, iar acum ne învinovățesc pe noi. Dar eu voi afla cine este adevăratul vinovat pentru aceste evenimente. Vor răspunde în fața legii și cei care au comis omor, și cei care au incendiat case.

– *În ce stadiu se află cercetările?*

– Pot să vă spun că până în momentul de față am audiat peste 60 de persoane, și din declarația lor reiese participarea a 47 de persoane la evenimente. Nu cumva să interpretați acest eveniment ca un conflict etnic. Din declarații se poate dovedi faptul că nu doar români au participat la incendiere, dar și maghiari. Indiferent de etnie, toți vor răspunde pentru faptele lor.

(Discuție cu colonelul Constantin Palade, comandantul Poliției Județene Mureș – sept. 1993)

Rolul poliției locale

– *Știți cumva cine a devastat școala de două ori?*

Răspunsul întârzie, timp în care numele meu se înscrie într-un registru, probabil foarte important.

– De ce vă interesează?

– *Eu am pus prima întrebare. Doresc să mă informez.*

– Ce doriți cu această întrebare?

– *Să aflu adevărul.*

– Făptașii nu au fost încă identificați. Nu vă pot spune mai mult. Cercetarea se află într-un stadiu secret.

– *Puteau fi, eventual, romi?*

– Nu, nu avem nici o bază să supunem așa ceva.

– *Delincvența din sat a devenit mai frecventă în acest an față de cei anteriori?*

După obișnuitul „de ce mă interesează”, „cu ce scop pun această întrebare”, primesc și răspunsul:

- Nu. Noi nu avem o statistică, dar nu cred că ar fi devenit mai frecvent.
- *În data de 9 octombrie, din Constanța, a venit un autobuz cu polițiști. Ce au făcut polițiștii?*
- Nu vă pot răspunde, cercetările se află într-un stadiu secret.
- *Dumneavoastră ați văzut acest autobuz?*
- Nu pot să răspund.
- *Nu puteți să-mi spuneți dacă ați văzut sau nu autobuzul?*
- Nu, pentru că nu văd rostul întrebării. Ce doriți cu această întrebare?
- *Această întrebare nu are nici un rost. Doresc doar să știu dacă ați văzut sau nu un autobuz cu polițiști. După cei din sat, a fost aici un autobuz. Ei l-au văzut. Dumneavoastră, fiind în acest sat, ați văzut autobuzul? Dacă îmi spuneți că nu, nu veți păți nimica. A fost sau nu un autobuz, nu aveți obligația să-l vedeți. Să-mi spuneți că nu l-ați văzut.*

- Această comună are 15.000 de localnici. Aparțin de ea sate ca Piatra, Palazu Mic, Sibioara, Sitorman. Unele sunt la o distanță de 25 km. Suntem patru polițiști pentru comună. Nu avem o mașină. Eu mă deplasez pe teren cu mașina mea personală. Avem o muncă deosebit de grea. Nu pot să răspund la întrebări, al căror sens nu-l văd clar. La care nu știu ce trebuie să răspund.

(Discuție cu Gheorghe Ambrose, șeful de post al Poliției din Mihail Kogălniceanu – oct. 1990)

•

- Nu puteți să vă dați seama ce trebuia să tolerăm noi aici.
- *Cei care l-au bătut pe Daró Ignác au fost prinși?*
- Mi se pare că da. Știu doar din auzite, eu nu am participat la acțiune.
- *Și ucigașii lui Kalányos Ádám?*
- În jurul orei 23 s-a adunat un grup de oameni. Au trecut doi țigani bătrâni. Erau nevinovați, dar mulțimea supărată i-a bătut. Unul dintre ei a murit.
- *Ucigașii au fost arestați?*
- Era întuneric. Nu s-a văzut cine sunt. Celălalt țigan a fost în spital la Mureș. S-a vindecat.
- *Acest eveniment a avut loc joia. V-ați anunțat superiorii despre atmosfera încinsă?*
- Eram singur în sat. Acest sat este mare, dă de lucru și pentru șase oameni. Avem deosebite probleme cu împărțirea pământului. Încă nimeni nu a fost omorât pentru pământ, dar câteva bătăi au fost deja.
- *Ați informat poliția din Miercurea Ciuc despre anunțul conform căreia casele romilor vor fi incendiate?*
- Vineri totul părea calm. Eram singur în sat, colegul era în permisie. Duminica a plouat toată ziua. Câțiva țigani mi-au adus un afiș, prin care au fost preveniți să părăsească casele lor. M-am dus în partea aceea a satului, dar totul era liniștit. Deși aici, în această mizerie a satului, întotdeauna este

gălăgie. Nici eu nu am curajul să ies din mașină în cartierul țiganilor. Dar în duminica aceea era liniște. Mi s-a părut că totul este în ordine.

– *Ați anunțat poliția din Miercurea Ciuc?*

– Nu am observat nimic din ceea ce s-a pregătit. Totul s-a rezolvat în liniște. M-am întors duminică noaptea în jurul orei 24. Nu era nimic suspect. Luni am aflat ce s-a întâmplat.

– *Duminica ați anunțat poliția din Miercurea Ciuc despre situația încordată?*

– Din seara zilei de duminică telefonul nu a mai funcționat. Era o furtună, un copac a rupt cablurile telefonice. Chiar și luni am reușit cu greu să stabilesc legătura cu poliția din Miercurea Ciuc, prin radio.

– *Și care a fost rezultatul acestei discuții?*

– Au venit aici, atât de la poliție cât și de la prefectură.

– *Se putea preveni incendierea?*

– Cu forțe de stabilirea ordinii nu. Este vorba de populația satului, nu de unul-doi. Chiar dacă poliția înconjura cartierul, mai devreme sau mai târziu avea loc evenimentul. Cauza nu a fost aceea altercație. Aia era doar ultima picătură.

– *Am observat că înaintea locuințelor de romi, cablurile pentru curent electric au fost rupte. Tot de furtună, sau le-a tăiat cineva?*

– Nu. Nu era furtuna. Duminică seara le-a tăiat cineva.

– *Cum au avut curajul să se atingă de cablu? Doar putea să îi curenteze!*

– Probabil era un specialist între ei.

– *Cu ce scop a fost tăiat cablul?*

– Ca să nu se creeze un eventual scurt circuit, care putea să lase satul fără curent.

– *Romii trăiau toți din furt?*

– Am venit în sat cu trei luni înaintea revoluției. Nu cunosc bine satul. Știu că acești țigani cerșeau de la casă la casă. Asta nu era o problemă deosebită. Dar după ce s-au adunat din toate părțile, ne-au creat probleme. Nu poate fi vorba de un conflict interetnic. Doar în sat trăiesc și români, nici nu apare posibilitatea unui conflict. Tinerii au plecat, au rămas bătrânii neajutorați. Nu-i de mirare că țiganii s-au apucat de furt.

– *Toți romii trăiau din furt?*

– Unii cumpărau cartofii de la oameni și-i vindeau în alte locuri.

– Am văzut multe sticle la aceste case. Probabil se ocupau și cu predarea lor la centre de achiziționare. Alții își lucrau pământul. Iar cu caii lor, făceau cărăușie.

– *Să-și lucreze pământul? Ceea ce aveau, îl vindeau la săteni. Pentru nimic în lume nu și-ar lucra pământul!*

(Discuție cu Gergely László, șeful de post al poliției din Plăieșii de Jos)

Perspectiva liderilor de opinie

– Sunt originar din Transilvania, m-am născut la Săcel. Am ajuns aici acum doi ani, din județul Covasna. Venind aici, am observat lucruri interesante: românii, care au venit pe aceste meleaguri după 1878 din zona Brașovului și Sibiuului, și-au pierdut obiceiurile transilvane, integrându-se în acest conglomerat dobrogean. Parcă nu mai au muștrări de conștiință. Delincvența între ei este deosebit de frecventă.

– *Ce s-a întâmplat la 9 octombrie?*

– Evenimentul nu s-a întâmplat pe neașteptate. Nu știu dacă există vreo legătură între aceasta și conferința țiganilor din Sibiu. Dar s-au derulat concomitent. Dar, dacă a venit vorba, nu înțeleg de ce au fost lăsați țiganii să se organizeze separat. Doar ei nu sunt un popor separat! Nimeni nu știe de unde, când au venit. Atunci de ce nu ar fi români? De ce trebuie să facem diferențe? Dar nu contează. Dacă așa au vrut, așa să fie. Să ne întoarcem la cele întâmplate. Eu am știut ce se pregătește împotriva țiganilor. Știam că sunetul clopotului este semnul pentru începerea acțiunii. Mulțimea adunată, la ora 9 seara, îmi cerea cheia de la clopotniță. Nu știam ce să fac. Și colegul meu catolic a fost somat să tragă clopotele. El, observând că mulțimea este compusă din macedoni, le-a spus să tragă clopotele în biserica lor. Într-o situație similară, și eu procedam la fel. Astfel greutatea deciziei apăsa doar umerii mei. Pe deasupra eu nu-i prea cunoșteam pe acești tineri. Ei nu frecventau biserica. Ce puteam să fac? Știam că sunetul clopotului îi anunță și pe romi că se apropie pericolul, astfel ei pot fugi. Totodată nu am vrut să mă amestec în treabă. Dar când am fost amenințat de mulțime că vor sparge ușa, am predat cheile. Erau înarmați ca în 1907. Cu coase, topoare, bâte. A venit și un autobuz cu polițiști, dar nici ei nu se puteau opune.

(Discuție cu Constantin Grigorescu, preot ortodox din Mihail Kogălniceanu – oct. 1990)

•

– Nu dorim ca țiganii să fie omorâți, dar nu putem să permitem să terorizeze oamenii. Recunosc că sătenii au depășit limita onorabilului, dar și răbdarea satului și-a depășit limitele. Așa ceva nu se poate tolera. În sat trăiesc foarte mulți bătrâni, copii lor au plecat, au rămas neajutorați. Nu se poate tolera ca țiganii să facă orice vor ei. Până când furau din colectiv, era cu totul altceva. Dar acum fiecare are proprietatea lui. Și polițiștilor le era frică de țigani. Cereau doar drepturi, fără obligații. S-a adunat aici amărăciunea acumulată timp de mulți ani. Nu este moral ce s-a întâmplat, dar supărările acumulate sunt circumstanțe atenuante.

– Nu s-ar fi putut opri acțiunea? Nu se putea discuta cu oamenii să nu incendieze casele? Totul s-a întâmplat premeditat, și într-o zi de duminică...

– Mie mi-au cerut să trag clopotele, dar am refuzat. Clopotul nu poate fi tras oricând.

– Dar nu ați făcut nimic să opriți oamenii?

– Ce puteam să fac? Țigani sunt tâlhari. Nici impozit nu plătesc pentru biserică.

(Discuție cu Orbán Menyhért, preot catolic din Plăieșii de Jos – iun. 1991)

Păreră romilor

– Macedonii cred că pot să facă orice cu noi? Nici unul dintre ei nu a fost arestat! Dar noi nu ne lăsăm. Vom face demonstrații în fața ambasadei Americii. Vom trimite scrisori la ONU.

– *Am auzit că au rămas câteva case ale romilor, neincendiate. Din ce cauză?*

– Numai pentru a găsi scuze. Mulțimea era condusă de un polițist și viceprimarul macedon. Ei au spus, să lase casele acelea în pace. Dar eu îi ucid pe ambii. Să învețe că și țiganul e om, are onoarea lui. Dacă ajung în închisoare, măcar știu de ce am ajuns acolo.

– *Ați mai fost în închisoare?*

– Nu.

– *Aveți loc de muncă?*

– Lucrez la o întreprindere de prelucrarea legumelor.

Între timp, apare și un rom mai bătrân. Se prezintă ca liderul comunității.

– Nu știu ce s-a putut întâmpla. Nu am avut niciodată probleme cu nimeni. Dacă acțiunea a pornit împotriva tâlharilor, atunci să se aresteze tâlharii. Noi să fim lăsați în pace. Asta este treaba poliției. Cu ce motiv mi-au distrus casa? De ce sunt amenințat în continuare? Acum dormim sub cerul liber. E frig. Să ni se spună unde să plecăm, și noi plecăm. Numai să fim lăsați în pace. Oriunde plecăm. Dar nimeni nu are nevoie de noi. Ce să facem? Spuneți-mi dumneavoastră: ce să facem? De ce ați venit aici? Vreți să aflați adevărul. Da, un adevăr există. Dar nu îl veți afla niciodată.

(Discuție cu romii din Mihail Kogălniceanu – oct. 1990)

•

– Cu ce am fost eu de vină? Ce am făcut eu? Am rămas fără casă, fără haină, fără nimica. Ce amestec am avut eu cu criminalul?

– *Soțul Dvs. a lucrat?*

– Da, a fost zidar.

– *Unde? La București?*

– Și acolo. Și la Turnu Severin. Dar nu numai soțul a lucrat. Am lucrat și eu. La CAP. Acum, uitați-vă la noi. Fără casă, fără haină, am lucrat o viață întregă ca să rămânem pe drumuri. Mi-au spart televizorul. Uitați-vă: tele-

vizorul nu s-a ars în casă. A fost adus afară, distrus, și după aceea au dat foc la casă.

Mă uit în jur. Nu numai televizorul a avut de „suferit”. Tot ce era de valoare în casă a fost nimic în fața lui. Chiar și discurile muzicale au fost făcute bucăți-bucățele. Căruța, înainte de a fi incendiată, a fost răsturnată. Totul poartă urma unui comportament violent deosebit.

– *Cum ați părăsit casa? De unde ați știut că se vor incendia casele? Ați auzit sirena?*

– A venit un polițist și ne-a spus să fugim. Sirena a sunat doar mai târziu.

– *Toți au fost anunțați de polițiști?*

– Nu. Unii de vecini. Și vecinii mei au încercat să potolească mulțimea. O fată a fost salvată de ei. Au primit-o în casa lor.

Femeia îmi arată rând pe rând lucrurile arse din casă. La un moment dat își pierde firea.

– *Ăștia cred că pot să facă orice cu noi? Ei spun că suntem răi. Dar nu este adevărat. Dacă am fi răi, am face și noi ceea ce au făcut ei. Ne-am aduna din Timișoara, Arad, Cluj, chiar și din Germania, ne-am aduna toți, cinci milioane, și într-o noapte am da foc la toți românii, care ar fugi afară din găurile lor arzând noaptea ca ...*

– ... ca șobolanii – încheie un băiat de 7-8 ani, arătând că el nu prima dată aude despre această răzbunare.

– Dar noi nu facem așa ceva, că suntem buni. Am putea însă să facem.

(Discuție cu o localnică romă din Bolintin Deal – apr. 1991)

•

– De joi ne tot amenințau cu focul și sâmbătă seara am văzut afixul pe care ne-au anunțat să părăsim locuințele în 24 de ore. Duminica, pe o ploaie cumplită, am pornit spre grajduri. Noaptea am văzut de acolo focurile. Eu nu am putut să stau pasiv. M-am furișat spre casă. Ardea deja casa bătrânului Majláth Anti. Am și văzut cine i-a dat foc. Acum trăim aici, între animale. Ne e frică, nu cumva să se îmbolnăvească copiii. Nu ar fi de mirare în astfel de condiții. 99 de copii trăiesc aici în aceste condiții. Spuneți-ne, ce se va întâmpla cu noi?

– *Cu cei din Cașinul Nou ce s-a întâmplat?*

– S-au mutat aici, cu acordul poliției și al primăriei. Nu au fost primiți înapoi. Deși li s-au făcut tot felul de promisiuni. Ce se va întâmpla cu noi?

Răspunsul se dă din partea unui alt rom:

– Trebuie să plecăm de aici. Mergem oriunde, unde ne lasă în pace. Să ne adune într-un loc și să ne ducă undeva.

– Vorbești prostii. Unde să plecăm? Cine are nevoie de noi? Nu plecăm nicăieri. Aici ne-am născut, aici va trebui să murim. Să vină și să ne împuște în cap. Poate atunci se rezolvă totul. Nu vor mai fi țigani. Și atunci nu vor avea pe cine învinui cu toate furturile. Din când în când ne gândim să dăm

și noi foc la maghiari. Dar cum am putea să facem așa ceva, când între ei sunt și nevinovați? Și răzbunarea îl ajunge mai repede pe nevinovat decât pe vinovat. Am lucrat 13 ani în CAP. Am cumpărat o casă ordonată, maghiară. Cu grădină. Pot să dau socoteală de orice leu.

– *Ce este o casă maghiară?*

– O casă cumpărată de la un maghiar. La aspect nu diferă cu nimic de casele țiganilor.

– *Mai vorbiți țigănește?*

– Noi? Nu! Nu ne place aia, nici mustața lungă, barba, părul lung. Nu avem nici portul specific. Dorim să fim ca și maghiarii.

(Discuție cu romii din Plăieșii de Sus – iun. 1991)

Păreră majoritarilor

– Ne-a trebuit această rușine? Până acum am trăit bine împreună. Ce o fi apucat pe nebunii ăia? Nu știm. Dar mulțimea nu mai putea fi oprită. Rușinea lumii e pe noi.

– *Ați avut ceva probleme cu ursarii?*

– Noi? Nimica în lume. Am lucrat împreună la sapă pe câmp. Ce să avem noi cu ei? Nu am purtat niciodată invidie pe ei, nu i-am întrebat de unde au diferite lucruri. Magnetofone și altele...

– *Sper că nu spuneți asta pentru că vă e frică.*

– Frică? De cine? Am trecut de 70, dacă ni se sparge capul, ni se sparge.

(Discuție cu două femei bătrâne din Bolintin Deal – apr. 1991)

•

– Căutați locul de unde au fost alungați țiganii? Dar nu au fost alungați! Doar casele lor au fost arse.

– În sfârșit, le-am arătat că nu ei sunt centrul lumii.

(Păreră unor localnici din Plăieșii de Sus – iun. 1991)

Justiția în așteptare

– Nu vă pot spune nimic în legătură cu stadiul cercetărilor, ele intrând în sfera secretului. Nici nu înțeleg de ce vă interesează aceste cazuri din județul Harghita. Cercetările se vor continua până la prescrierea cazurilor, și atât. Iar dacă dumneavoastră vă plac țiganii, să îi luați de aici din județul nostru, că noi ne-am săturat de ei.

(Maria Rus, prim-procuror al județului Harghita – febr. 1994)

•

– Cercetările continuă, aproape sunt terminate. Am întâmpinat mari greutăți din cauza atitudinii de solidarizare a localnicilor cu făptuitorii. Ei refuză să se prezinte la audieri, sau nu dau nici o relație în legătură cu cele întâmplate.

– *Ar putea să aibă loc unele arestări în viitorul apropiat?*

– Nu cred că acum, în plină campanie agricolă, arestarea vinovaților prezumtivi ar fi binevenită.

(Discuție cu Dan Petre, prim-procuror al județului Mureș – iul. 1994)